

**Univerzita Karlova v Praze**

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**"Lex Mareš" v parlamentních jednáních a českém stranickém tisku**

("Lex Mareš" in parliamentary debates and the czech party press)

Kateřina Vavroušková

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Alena Míšková, PhD.

Studijní program: Specializace v pedagogice

obor studia: B ČJ-D

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma "Lex Mareš" v parlamentních jednáních a českém stranickém tisku vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 10. 04. 2015

.....

### **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Aleně Míškové, PhD. za vedení práce a cenné rady, které mi poskytla. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a svým přátelům za podporu během celého bakalářského studia.

## **ANOTACE**

Tato práce se zabývá zákonem "lex Mareš" a jeho recepcí v českém stranickém tisku. Sleduje zejména samotný vývoj zákona v zasedáních Revolučního národního shromáždění a jeho ohlas v českých periodikách. Práce je založená zejména na archivních materiálech a výběru českých stranických tisků, které reprezentovaly odlišný politický směr. Cílem práce je ukázat složitý vývoj zákona s ohledem na nelehkou situaci vznikající Československé republiky a problematiku českých a německých vztahů.

## **KLÍČOVÁ SLOVA**

univerzita, vznik Československa, nacionalismus, historické právo, Češi a Němci

## **ANOTATION**

This bachelor thesis deals with the law "lex Mares" and its reception in the czech party press. It monitors the evolution of the law especially in meetings of the Revolutionary National Assembly and reactions in the czech periodicals. The thesis is especially based on archival materials and the selection of party czech periodicals that represent different political direction. The aim is to show the difficult development of the law with regard to the difficult situation of incipient Czechoslovak republic and the issue of czech and german relations

## **KEY WORDS**

university, establishment of Czechoslovakia, nationalism, historical right, Czechs and Germans

## Obsah

1	<b>Úvod</b> .....	6
2	<b>Situace Karlo Ferdinandovy univerzity od 2. poloviny 19. století</b> .....	9
2.1	Rok 1848 a počátek snah o univerzitní jazykovou rovnoprávnost.....	9
2.2	Rozdělení univerzity v roce 1882.....	11
2.3	Německá a česká Karlo-Ferdinandova univerzita po rozdělení.....	13
3	<b>František Mareš</b> .....	16
3.1	Cesta ke kariéře.....	16
3.2	Od filosofie k politice.....	18
4	<b>Příprava a první podoba zákona</b> .....	20
4.1	Tři návrhy zákona.....	23
4.2	Rok 1919 a Marešův první projev před Národním shromážděním.....	29
4.3	Navrácení návrhu zpět do školského výboru.....	32
4.4	Dva dopisy ministru Habrmanovi.....	35
5	<b>Rozhodující rok 1920</b> .....	40
5.1	Nic už nebrání prosazení zákona?.....	40
5.2	Přes další odklady k úspěšnému konci.....	45
6	<b>Ohlas zákona v českém stranickém tisku</b> .....	49
6.1	Národní listy.....	50
6.2	České slovo.....	51
6.3	Venkov.....	53
7	<b>Vývoj zákona v dalších letech</b> .....	55
7.1	Desáté výročí.....	62
7.2	"Insigniáda".....	64
8	<b>Závěr</b> .....	68
9	<b>Seznam informačních zdrojů</b> .....	70
10	<b>Seznam příloh</b> .....	73

## 1 Úvod

Tato práce se zabývá vývojem zákona "lex Mareš" a jeho ohlasem v českém stranickém tisku. Změna univerzitního zákona z roku 1920, neboli "lex Mareš" není v literatuře nijak rozvinuté téma. Když už se v odborné publikaci zmínka o zákonu objeví, tak spíše v kontextu pozdější tzv. insigniády, která měla být po 14 letech jeho úplnou realizací.

Doba vzniku Československa byla sama o sobě velmi problematická. Konec války a vznik samostatného státu prostoupily všemi vrstvami života obyvatel českých zemí a přinesly tolik euforie, kolik bylo jen možné. S tímto pocitem však souvisela i otázka Čechů a Němců, kteří žili ve společném státě a jejichž vztahy byly z od 2. poloviny 19. století napjatější než kdykoliv dříve. Velký problém nové republiky představovaly také spory o pohraniční území, o které musel nově vznikající stát bojovat hned po svém vyhlášení a které se promítly i do univerzitních vztahů. *„Z německé strany se zdůrazňovalo osmisetleté osazení tohoto kusu země Němci a jejich vyšší hospodářská, politická i kulturní úroveň, která jim poskytovala rovné právo rozhodovat o vlastních věcech jako Čechům. Základní ideu, kterou chtěli prosadit, bylo rozdělení země na dvě stejné rovnovážné části, na část německou a českou. Z české části se zdůrazňovalo, že české země, tvoří se svými zemskými hranicemi od dob středověku pevný komplex“*<sup>1</sup> Pocit ukřivděnosti z dob Habsburské monarchie byl pak pro české nacionálně smýšlející poslance hlavním podnětem k prosazování nekompromisních zákonů. To samozřejmě platilo i pro další osud rozdělené Karlo-Ferdinandovy univerzity, jejíž historická spojitost se středověkou předchůdkyní se stala jedním z hlavních sporů mezi oběma univerzitami.

Toto téma by se určitě nedalo vyložit bez předchozího exkursu do 2. poloviny 19. století, kdy se Karlo-Ferdinandova univerzita jazykově rozdělila na dvě části, a to německou a českou. Obě části měly fungovat jako rovnocenné, ale na české straně panovaly dojmy opačné. "Nová" česká univerzita měla a musela prokázat, že dokáže přežít a fungovat. Druhá kapitola této práce se tedy bude věnovat dobou před a po rozdělení univerzity, kde jsou hlavním zdrojem informací publikace Otakara Odložilíka a Václava Novotného, které mapují mimo jiné právě dobu druhé poloviny 19. století a postupný rozmach a emancipaci Čechů v oblasti snah o zavedení češtiny jako dalšího vyučovacího jazyka.

---

<sup>1</sup>Kárník, Z. České dějiny v éře první republiky díl I., str. 84

Dále bychom se nemohli nezmínit alespoň stručně o životě hlavního agitátora a nositele přízviska zákona z roku 1920, Františka Mareše. Hlavním zdrojem pro třetí kapitolu byla publikace příznivce nacionálních snah prof. Milana Nakonečného a dále dílo samotného Františka Mareše *Otázky filosofické, národní a sociální v politice*. Nejvíce budeme sledovat druhou sekci této knihy, a to "*otázky národní*", kde se budeme zajímat o Marešův vztah k Němcům. Své myšlenky a názory fyziolog publikoval i v periodiku Československé národní demokracie, *Národních listech*, kde se snažil o zvýšení českého nacionálního přesvědčení.

Tvrzení, že univerzita byla primárně založena pro obyvatele českých zemí, vedlo poslance Františka Mareše k jasnému názoru, a to k odtržení německé části Karlo-Ferdinandovy univerzity a k zrušení pro Čechy útrpného druhého přízviska "Ferdinandova", které zde zůstalo z dob 17. století. Dokonalou situací pro tuto nápravu mu přichystala právě nově vzniklá Československá republika, která měla nastoupit jako svébytný právní stát určený hlavně pro Čechy a Slováky, kteří podle Mareše pod nadvládou Habsburské monarchie už "vytrpěli" dost.

Rozhodně neviděl republiku jako mnohonárodnostní stát, kde si mohou podmínky soužití ostatní obyvatelé národů "diktovat", a ze všeho nejméně právě Němci. Ovšem realita byla jiná. Tomu nasvědčoval i tzv. jazykový zákon<sup>2</sup>, který byl přijat roku 1920, a který sliboval sebeurčení ostatních národů i podle jazyka, což nebylo v Evropě obvyklé. Československo se stalo pravým opakem toho, co Mareš a nacionálně smýšlející poslanci očekávali.

Mnohem obsáhlejší čtvrtá kapitola zachycuje vývoj zákona od příprav až po konec roku 1919. Hlavním zdrojem informací k této rozsáhlé kapitole jsou tisky a stenoprotokoly ze zasedání Revolučního národního shromáždění z repozitáře Parlamentní knihovny České republiky a protokoly ze zasedání Akademického senátu Univerzity Karlovy z archivu Univerzity Karlovy.

---

<sup>2</sup> Jazykový zákon z února roku 1920, který byl součástí ústavní listiny, ustanovoval, že pokud obyvatelé menšin v určitém soudním okrese tvořili alespoň 20 %, tak mohli používat svůj jazyk ve vnějším i vnitřním styku.

Pátá kapitola pak obsahuje sled událostí rozhodujícího roku 1920, kdy byl zákon po všech odkladech schválen a podepsán prezidentem republiky. Zde jsou hlavním zdrojem informací vedle tisků již zmiňované Parlamentní knihovny i spisy z fondu Předsednictva ministerské rady Národního archivu.

Další část práce bude zachycovat zejména ohlas přijatého zákona v nejdůležitějších periodikách první republiky, kde jsou hlavním pramenem jednotlivé výtisky periodik z fondu tiskovin Národní knihovny.

Poslední kapitola pak ukáže vývoj zákona v dalších letech a jeho dopad na pozdější události spojené s obdobím tzv. insigniády.

Cílem této práce je tedy analýza samotného vývoje zákona s ohledem na politickou a společenskou situaci v Československu a jeho recepce v tisku. Hlavními prameny k této práci budou sloužit jednotlivé tisky a stenoprotokoly z Národního shromáždění československého roku 1918-1920 z repozitáře Parlamentní knihovny České republiky, dále pak Archiv Univerzity Karlovy, kde se nacházejí protokoly ze zasedání senátu UK, spisy Předsednictva ministerské rady a Ministerstva školství a národní osvěty z fondu Národního archivu a v neposlední řadě i výtisky periodik z fondu Národní knihovny.

Sekundární literatura k tomuto tématu z komplexního hlediska není široká. Téma "lex Mareš" je uvedeno spíše jen v souvislosti s pozdější "insigniádou", o které psal Mgr. Jiří Müller nebo doc. PhDr. Alena Mišková, PhD. Téměř všude je "lex Mareš" jen popsán jako zákon měnící předchozí univerzitní uspořádání z roku 1882. Procesu utváření zákona a jeho přijetí se zatím žádná práce nevěnovala. Důležitá je také publikace prof. Václava Vojtiška ze třicátých 20. století *Za práva University Karlovy a Universita Karlova a boj Němců proti universitnímu zákonu z roku 1920*, který se tématu vlastnictví univerzity zevrubně věnoval a velmi silně obhajoval české nacionální snahy Františka Mareše a dalších poslanců z období prvních let republiky.

Tato práce si klade za cíl doplnit historické povědomí o začátku první republiky. Zároveň chce objasnit složitý vývoj a přijetí univerzitního zákona "lex Mareš". Práce má ozřejmit i mylnou představu laické veřejnosti o tom, že Univerzita Karlova byla vždy jen česká.



## 2 Situace Karlo-Ferdinandovy univerzity od 2. poloviny 19. století

### 2.1 Revoluční rok 1848 a počátek snah o univerzitní jazykovou rovnoprávnost

Celé 19. století bylo ve znamení změn. To platilo i o českém národu v rámci Habsburské monarchie. Postupná snaha českých intelektuálů o sebeurčení se projevila i na Karlo-Ferdinandově univerzitě. Hned po odvolání hraběte Klemense Wenzela Metternicha dne 13. března 1848<sup>3</sup>, které znamenalo uvolnění dosavadního systému, jenž byl nazván po kancléři "Metternichův absolutismus", se iniciativy chopili i čeští studenti. Hned 15. září 1848 podali tito čeští studenti Karlo-Ferdinandovy a technické univerzity petici s cílem rovnoprávnosti vyučovaných jazyků a úplné svobody vyučování i studia.<sup>4</sup>

*„V petici se žádalo, aby nikdo pro své náboženské vyznání nebyl zdržován od vstupu na akademickou dráhu. Měly ustát libovolné zásahy do žádostí o přípuštění k přednáškám. Zavedením jazykové rovnoprávnosti se měla každému poskytnouti příležitost k vzdělání v obou zemských jazycích, češtině i němčině. Studentům mělo být dovoleno navštěvovat cizí university, měla se stát opatření o tělesné výchově a dvůr měl dát souhlas k zakládání studentských spolků. Jedním z požadavků byla úprava studijního programu a zkušebního řádu.“<sup>5</sup>*

Tyto požadavky byly částečně splněny tzv. ministerským výnosem ze dne 31. března 1848.<sup>6</sup> *„Povoluje se toliko přednáseti po předchozím ohlášení u akademického senátu všem doktorům na příslušných fakultách a nařizuje, aby se přednášky směly konati v českém, německém nebo kterémkoli jiném jazyce.“<sup>7</sup>* Každý vyučující se mohl rozhodnout, v jakém jazyce bude své přednášky vést. Samozřejmě, že složení závěrečných zkoušek se muselo ještě nadále odehrávat v němčině. V petici se studenti také zasazovali o spojení univerzity Karlo-Ferdinandovy s Českou technickou univerzitou a i v tomto bodě se do jisté míry dostavila kladná odpověď "v podobě poukazu na jednání, která o tom byla vedena se stavy

---

<sup>3</sup>Novotný, V. Universita Karlova v minulosti, str. 72

<sup>4</sup>tamtéž

<sup>5</sup>Odložilík, O. Karlova Universita 1348-1948, str. 55

<sup>6</sup>Novotný, V. Universita Karlova v minulosti, str. 72

<sup>7</sup>Novotný, V. Universita Karlova v minulosti, str. 72-73

českými.“<sup>8</sup> Jazyková rovnoprávnost tak byla prvním krokem ke zřízení samostatné české univerzity.

Další postup však tak lehký nebyl. Na začátku prosince 1848 se stal novým panovníkem monarchie František Josef I., který začal upevňovat to, co předchozí revoluce uvolnila. „*V programu úpravy veřejného života byla také reorganisace universit, která je měla přizpůsobiti základním liniím vládní politiky. Studijní řád z roku 1850 omezoval právo doktorů hlásit se k přednáškám a stanovil, za jakých podmínek lze získati "veniam legendi" a vstoupit mezi učitelské síly jako docent. Bylo v tom jisté nebezpečí, že počet českých přednášek poklesne, avšak úbytek byl vyvážen ustanovením profesorů, o kterých se předpokládalo, že budou přednášet česky.*“<sup>9</sup>

Slíbená rovnoprávnost po nástupu Františka Josefa I. však nebyla dodržena i vzhledem ke změně politického systému, což dokládala i žádost českých mediků o české přednášky z roku 1864. „*Ve stejném roce přišel návrh politika a novináře Davida Kuha, který se vyslovil pro zřízení nové české univerzity, kdežto dosavadní měla býti ponechána Němcům. Tento návrh pak nepřímo podpořila petice německých studentů ze 4. února 1866 o právu českých Němců na vlastní universitu, změnila se přímo v tvrzení, že návrhem na provedení rovnoprávnosti jsou Němci zkracováni ve svém nejcennějším statku, držení Pražské university.*“<sup>10</sup>

V tom samém roce (1866) český sněm přijal i návrh poslance Národní strany Františka Ladislava Riegra<sup>11</sup> a šlechtice Leopolda Lva Thuna<sup>12</sup>, který rozšiřoval možnost výběru jazyka jak při přednáškách, tak i při státních zkouškách. Oproti tomuto návrhu pozdější ministr kultury a vyučování Leopold Hasner<sup>13</sup> vyslovil názor, aby se univerzita rozdělila na dvě části jazykově oddělené.<sup>14</sup>

---

<sup>8</sup>Odložilík, O. Karlova Universita 1348-1948, str. 55

<sup>9</sup>Odložilík, O. Karlova universita 1348-1948, str. 56

<sup>10</sup>Novotný, Universita Karlova v minulosti, str. 72

<sup>11</sup>František Ladislav Rieger (1818-1903)

<sup>12</sup>Leopold Lev Thun (1811-1888)

<sup>13</sup>Leopold Hasner (1818-1891)

<sup>14</sup>Novotný, V. Universita Karlova v minulosti, str. 73

O rozhodnutí problému v český prospěch se měla postarat vláda Karla Sigmunda von Hohenwarta, kde post ministra vyučování nakrátko zastával český poslanec a literární historik Josef Jireček.<sup>15</sup> Tato vláda však zhruba po půl roce přestala fungovat kvůli nepřijetí tzv. fundamentálních článků.<sup>16</sup> Proti sobě tak stály dva návrhy, jak vyřešit otázku dvoujazyčné univerzity. Český návrh na jednu univerzitu utrakvistickou, nebo návrh německý na dvě univerzity jazykově oddělené. Podpořen byl samozřejmě německý návrh, protože utrakvisování univerzity by podle poslance a právníka Eduarda Herbsta,<sup>17</sup> vedlo k počestění univerzity, což bylo nežádoucí.<sup>18</sup> „*Výnos ministerstva z 21. března 1876 odmítl požadavek, aby jazyk svých výkladů mohli určovat profesoři sami, poněvadž plně odporuje zásadě svobody učení a poněvadž by se mohlo státi, že by studující neznalý obou zemských jazyků mohl se ocitnouti před faktem, že by neslyšel přednášek v jazyce, který ovládá.*“<sup>19</sup>

## 2.2 Rozdělení univerzity v roce 1882

Podle historika Jana Havránka se rozhodujícím podnětem pro vybudování české university stal rozvoj české vědy a českého středního školství.<sup>20</sup> Druhým motivem pro konečné řešení otázky, zda univerzita bude rozdělena nebo ne, byl opětovný vstup českých poslanců do říšské rady. Již při jednáních politika Karla Sladkovského s ministrem vnitra Eduardem Taaffem,<sup>21</sup> v dubnu 1879, bylo naznačeno, že vyřešení univerzitní otázky v český prospěch by bylo možné, kdyby Češi znovu přijali místo ve vídeňském parlamentu jako strana podporující vládu. Koncem téhož roku vydali čeští poslanci memorandum, v němž znovu žádali alespoň pro filosofickou a právnickou fakultu možnost volby jazyka nejen při přednáškách, ale i při podávání habilitačních spisů, státních zkouškách i rigorozech. Ještě

---

<sup>15</sup>předseda vlády zemí "Předlitavska" a současně i ministr vnitra Karel Sigmund Hohenwart (1824-1899), literární historik Josef Jireček (1825-1888)

<sup>16</sup>V tzv. fundamentálních člancích neboli zákonu o změně státoprávního uspořádání šlo prakticky o česko-rakouské vyrovnání.

<sup>17</sup> právník Eduard Herbst (1820-1892)

<sup>18</sup> Novotný, V. Universita Karlova v minulosti, str. 74

<sup>19</sup> tamtéž

<sup>20</sup>Havránek, J. Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882-1918), str. 183 in: Stručné dějiny UK

<sup>21</sup>Karel Sladkovský (1823-1880), Eduard Thaafe (1833-1895)

téhož roku se zformovaly návrhy, podle kterých by se čeština aplikovala i do úřadů a škol.<sup>22</sup> „Na univerzitě požadovali: 1. habilitování soukromých docentů napříště povoleno budiž též na základě vědeckých spisů jen jazykem českým podaných, 2. na všech fakultách opatřena budiž možnost, aby jak státní, tak i přísné zkoušky doktorátní celkem konány byly také po českou, 3. budiž jmenován dostatečný počet profesorů českých.“<sup>23</sup>

Na jaře roku 1880 přijala poslanecká sněmovna říšské rady resoluci, ve které vyzývala vládu, aby získala dodatečný úvěr, a tak mohla vyhovět co nejdříve oprávněným požadavkům českého národa na pražské univerzitě. I když usnesení bylo nezávazné a ponechávalo řešení celé otázky v rukou ministra vyučování, bylo jasné, že pokud by čeští poslanci podporovali vládu, a ta by byla závislá na jejich podpoře, existovala by naděje na jmenování dalších českých profesorů.<sup>24</sup> Všechny tyto snahy českých intelektuálů samozřejmě narážely na komplexní ráz pražské univerzity, která byla vedená výhradně německy.

Německá strana navrhovala, jak už jsme zmínili, vytvoření nové české univerzity, která by byla odtržena od té původní. Mezi časté argumenty patřila například vědecká podřízenost. Tento názor byl pak na české univerzitě značně překonán například jen v oboru historiografie. „Však se ministr vyučování Conrad klonil k stanovisku německému i v tom, že by česká universita měla býti zařízena jako universita nová, bez právní kontinuity s universitou starou. Ještě před císařským rozhodnutím se konala v budově Pražského místodržitelství debata českých a německých profesorů, kde se měla vyřešit tato kontinuita a zároveň jmění v případě rozdělení stávající univerzity na dvě strany.“<sup>25</sup>

Do všech dosavadních debat vtrhl 11. dubna 1881 císařský výnos, který zřizoval dvě stejné univerzity s odlišným vyučovacím jazykem. "Od počátku zimního půlletí 1882/1883 budou v Praze dvě university, totiž: " c. k. německá univerzita Karlo-Ferdinadská" a " c. k. česká universita Karlo-Ferdinadská."<sup>26</sup> Karlo-Ferdinandova univerzita byla tedy rozdělena

---

<sup>22</sup>Havránek, J. Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882-1918), str. 183  
in: Dějiny Univerzity Karlovy IV

<sup>23</sup>tamtéž

<sup>24</sup>tamtéž

<sup>25</sup>Goll, J. O rozdělení University Karlovy, str. 29

<sup>26</sup>Krčmář, J. O pražských univerzitách, str. 21

na dvě části a doplněna o přízvisko c. a k. Podle archiváře a historika Václava Vojtíška bylo již zde řečeno, že šlo o rozdělení jazykové, ale i národnostní. Podle něj nešlo z císařského rozhodnutí o to, že by byly vytvořeny dvě rovnocenné univerzity, ale o to, že německá část měla mít přednost.<sup>27</sup>

Již od 1. října 1881 byla na české univerzitě zřízena fakulta právnická a filosofická, o rok později i fakulta lékařská. Dosavadní profesori si mohli vybrat, na které univerzitě by chtěli působit. Při používání Karolina se využívalo i losu. Bylo určeno, že česká univerzita bude využívat velkou aulu v lichých dnech a německá v sudých. S insigniemi to tak už nebylo. Česká část si musela nechat obstarat nové.<sup>28</sup> Příslušný zákon, který toto rozhodnutí realizoval, byl vydán až 28. února 1882, přestože rozhodnutí císaře vešlo ve známost již v dubnu 1881.<sup>29</sup>

### 2.3 Česká a Německá Karlo-Ferdinandova univerzita po rozdělení

Dne 14. května 1882 vznikly české sbory právnické a filosofické fakulty, které si zvolily své děkany a proděkany.<sup>30</sup> Prvním rektorem samostatné české Karlo-Ferdinandovy univerzity se stal Václav Vladivoj Tomek.<sup>31</sup> Její začátky byly ve znamení budování profesorského sboru a zapisování nových studentů. Postupně se počet uchazečů na české univerzitě vyrovnával té německé a na přelomu roku 1884 ji přesahoval. Nebyla to však jen velikost, která obě odlišovala.<sup>32</sup>

Pražská německá universita patřila v monarchii mezi univerzity střední velikosti. „Z německých řad se ozývaly na přelomu století stížnosti na to, že němečtí studenti z Čech dávají přednost univerzitě vídeňské. Toto postavení mělo i své důsledky Profesorský sbor byl nestabilní. Řada jeho příslušníků odcházela po krátkém působení jinam.“<sup>33</sup> I když se počet

---

<sup>27</sup>Vojtíšek, V. Universita Karlova a boj Němců proti universitnímu zákonu z roku 1920, str. 23

<sup>28</sup>Havránek, J. Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882-1918), 185-186 in: Dějiny Univerzity Karlovy

<sup>29</sup>Goll, J. Rozdělení pražské univerzity, str. 37

<sup>30</sup>V roce 1883 se přidala právnická fakulta a roku 1892 i fakulta teologická.

<sup>31</sup>historik Václav Vladivoj Tomek (1818-1903)

<sup>32</sup> Havránek, J. Vybudování české univerzity a německá univerzita v letech 1882-1918, str. 222 in: Stručné dějiny UK

<sup>33</sup> tamtéž

studentů a profesorů po rozdělení snižoval (v roce 1908 bylo zapsáno okolo 1800 studentů), stále se na německé univerzitě pohybovaly takové autority jako Ernst Mach nebo v roce 1911/12 hostující fyzik Albert Einstein.<sup>34</sup>

Vzájemné univerzitní vztahy i přes dosažení jazykově samostatné české univerzity zůstaly napjaté. Klíčem k řešení situace by se stalo "česko-německé vyrovnání", na kterém Češi trvali. *„Vždyť neměli rovná práva nejen v Předlitavsku, ale ani v Českých zemích, i když byli po rakouských Němcích druhým nejpočetnějším a také nejvyspělejším národem státu. Předlitavsko nemohlo být samozřejmě bez dohody mezi Čechy a Němci stabilní celkem, od konce 19. století se z vyrovnání dokonce stala existenční otázka celého státu.“*<sup>35</sup>

Tyto problémy, které se týkaly hlavně politické sféry, však zasahovaly i do univerzitních kruhů, a to zejména kvůli nedořešené situaci ohledně rozdělení majetku. Bylo to způsobeno i tím, že na německé části univerzity *„zůstala většina dosavadních profesorů i docentů a spolu s nimi byly jejím fakultám ponechány i jejich ústavy, semináře, kliniky, sbírky a knihovny. Spravovala i nadále vzácný univerzitní archiv. Institucí, která zůstala oběma univerzitám společná, byla univerzitní knihovna.“*<sup>36</sup>

Do česko-německých sporů zasáhla roku 1897 i tzv. Badeniho jazyková nařízení, která měla češtinu s němčinou zrovnoprávnit i ve vnitřním úředním styku.<sup>37</sup> Úředníci by se tedy museli naučit oba jazyky, což bylo pro Němce značně obtížné. *„V tomto ohledu byli čeští úředníci vepředu, protože museli znalost němčiny prokázat, aby vůbec do úřadu byli přijati. Tato nařízení měly vejít v platnost 4 roky poté, tedy 1901. Proti těmto jazykovým zásahům se zvedla vlna odporu nejen v Čechách, ale i po celém Rakousku. Současně se*

---

<sup>34</sup>Havránek, J. Vybudování české univerzity a německá univerzita v letech 1882-1918, str. 248 in: Stručné dějiny UK.

<sup>35</sup>Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I., str. 18

<sup>36</sup> Havránek, J. Vybudování české univerzity a německá univerzita v letech 1882-1918, str. 186 in: Dějiny Univerzity Karlovy III

<sup>37</sup>V roce 1880 došlo ke zrovnoprávnění češtiny a němčiny ve vnějším úředním styku tzv. Stremayerovými jazykovými nařízeními podle ministra spravedlnosti Karla von Stremayera. Badeniho jazyková nařízení byla pojmenována podle haličského šlechtice a ministra vnitra Kazimíra Felixe Badeniho (1846-1909).

*objevily snahy přemístit německou univerzitu do Liberce, ale tyto snahy však byly odmítnuty pro kvalitu a prestiž univerzity.*“<sup>38</sup>

V roce 1909 došlo k dalšímu výraznějšímu názorovému střetu, a to kvůli 500. výročí Dekretu kutnohorského. Toto výročí se stalo záminkou pro rozdmýchání polemik o původu a historické spojitosti slavné středověké univerzity. Kamil Krofta<sup>39</sup> právě při příležitosti tohoto výročí vyslovil pochybnost o stejném nároku německé univerzity na slávě vysokého učení založeného Karlem IV. *„Dnes má Praha university dvě a obě se prohlašují za nástupkyně staré university, založené Karlem IV. Podle litery zákona jsou jimi skutečně, podle velikosti práv a výhod zděděných po staré universitě je jí spíše universita německá, ale podle ducha jejích dějin jest jí toliko universita česká.*“<sup>40</sup>

I když byla univerzita rozdělena hlavně tedy z hlediska jazykového, vztahy mezi Čechy a Němci se díky nezdařeným pokusům o vyrovnání a rovnováhu nepodařilo zlepšit. *„Mezi českou a německou universitou po rozdělení existovaly jen slabé a čistě formální styky. Zvláštností německé university po celých prvních třicet let její existence bylo, že skoro úplně ignorovala český národ. Čeština nebyla vůbec ve studijním programu a teprve r. 1906 byl ustanoven první lektor českého jazyka.*“<sup>41</sup>

---

<sup>38</sup>Havránek, J. Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti 1882-1918 str. 200, in: Dějiny Univerzity Karlovy III

<sup>39</sup> historik Kamil Krofta (1876-1945)

<sup>40</sup>Vojtíšek, V. Universita Karlova a boj Němců proti universitnímu zákonu 1920, str. 26

<sup>41</sup> Havránek, J. Vybudování české univerzity a německá univerzita v letech 1882-1918, str. 248, in: Stručné dějiny UK

### 3 František Mareš

#### 3.1 Cesta ke kariéře

*„Jihočeští rolníci bývali pracovití, zbožní a zásadoví; byli pokládáni za konzervativce, ale milovali spíše pořádek a řád a lpěli na určitých principech předávaných z generace na generaci a proto pokládáných za věčné a přísně závazné. Dokázali být i vzdorovití a byli obdařeni onou zvláštní moudrostí, která plyne z úzkého, důvěrného sepětí člověka a půdy, jeho živitelky. Tato selsky zemitá a současně zvláštním způsobem zduchovnělá atmosféra rodinného života ve svérázném prostředí jihočeského selství vedla k tomu, že se František Mareš, který se stal později přísně empirickým, experimentálně pracujícím vědcem, stal také důsledným metafyzikem.“*<sup>42</sup> Takto popsal prof. Milan Nakonečný nejen obecnou charakteristiku jihočeských sedláků, ale zároveň i vliv rodinného a konzervativního prostředí na utváření morálky a zásad samotného Františka Mareše.

Profesor fyziologie František Mareš se narodil 20. října 1857 v Opatovicích v jižních Čechách. Měl tři sourozence a jeho matka chtěla, aby malý František vstoupil do kněžského semináře. Nejvíce na něj svým vlasteneckým nadšením působil jeho dědeček. František začal chodit do německé měšťánské školy, ze které ovšem po pár dnech utekl. Rodiče mu na apel učitele obstarali doučování němčiny a poté školu zdárně dokončil. Po německé škole nastoupil do Jirsíkova gymnázia v Českých Budějovicích.<sup>43</sup> *„Byla to tehdy první a jediná vyšší česká škola v tomto městě a měla být jakousi českou duchovní oázou v prostředí výrazně německého živlu, který ovládal kulturní život města.“*<sup>44</sup> Je možné, že už v dětství se postupně začal utvářet jeho nekompromisní vztah vůči všemu německému. Dědeček vlastenec, problémy v německé škole a prostředí s výraznou německou menšinou "většinou", to vše se nepochybně zrcadlilo v dalším vývoji Marešovy osobnosti a jeho názorech.

Po gymnáziu v roce 1876 začal studovat klasickou filologii, filosofii a psychologii na Karlo-Ferdinandově univerzitě. Toto studium ho ovšem neuspokojovalo a příští rok se zapsal na lékařskou fakultu, o jejíž velkých vyhlídkách se dozvěděl z jednoho pouličního

---

<sup>42</sup> Nakonečný, M. František Mareš, str. 6

<sup>43</sup> tamtéž

<sup>44</sup> Nakonečný, M. František Mareš, str. 9



rozhovoru. „*Lékařská fakulta byla tehdy téměř úplně německá. Katedry lékařské fakulty byly obsazeny Němci, byli zde jen dva čeští mimořádní profesoři a dva soukromí docenti. Z třiceti posluchačů prvního ročníku, kam se Mareš zapsal, bylo jen šestnáct Čechů, ostatní byli Němci a Židé, kteří většinou mluvili německy a cítili se být spíše Němci.*“<sup>45</sup>

Z této fakulty už ovšem neodešel a stal se úspěšným vědcem v oboru fyziologie. Své vynikající výsledky prezentoval v lékařských časopisech, např. v *Časopise lékařů českých*.<sup>46</sup> Díky těmto úspěchům pak Mareš získal místo na české lékařské fakultě, vzniklé v roce 1883. Jeho slibně rozjetá kariéra pak pokračovala ve Vídni. „*Letní semestr r. 1884 trávil Mareš již ve Vídni u prof. Billrotha, pak přešel do chemické laboratoře prof. Bartha a začal navštěvovat vysoce ceněné přednášky prof. Liebena.*“<sup>47</sup>

Měl hodně možností, ale podle prof. Nakonečného se chtěl vrátit na svou alma mater, vůči které cítil určitou povinnost. Proto přešel do Prahy na katedru fyziologie, kde se snažil o to, aby se česká rozvíjející věda dostala alespoň na stejnou úroveň jako ta německá, která v této době stále dominovala.<sup>48</sup>

V roce 1885 převzal přednášky prof. Vladimíra Tomsy.<sup>49</sup> Postupně začal cestovat po evropských městech, jako byly např. Lipsko nebo Paříž. V roce 1890 byl prohlášen mimořádným profesorem fyziologie. V roce 1895 převzal přírodovědecký časopis ŽIVA, ve kterém chtěl vědu zpopularizovat. Postupně však do ní začal přinášet více a více filozofického a metafyzického smyšlení. „*Mareš pochopil, že věda studující životní děje ulpívá na jejich povrchu a poznatky, které přináší, jsou jen prvními krůčky za hlubším, úplnějším poznáním života, který je víc než o něm může vypovědět fyzika a chemie. Věda nesměruje k pravdě, k tomu co má být v řádu života, aby byl naplněn, nýbrž k tomu, co je zjišťováno, aby mohl být, pokud je to možné, ošetřen. Proto je mu pravda nad skutečnost a vykazuje se v citu a nikoli ve vědeckém myšlení.*“<sup>50</sup>

---

<sup>45</sup> Nakonečný, M. František Mareš, str. 10

<sup>46</sup> Nakonečný, M. František Mareš, str. 11

<sup>47</sup> tamtéž

<sup>48</sup> tamtéž

<sup>49</sup> fyziolog Vladimír Tomsa (1830-1895)

<sup>50</sup> Nakonečný, M. František Mareš, str. 18

Právě zde na sklonku 19. a 20. století můžeme pozorovat Marešův další a pro náš záměr asi nejpodstatnější jev a posun v jeho životě, a to opětovný, ale přesto nově nalezený vztah k duchovnímu řádu, mravnosti a pravdě, které byly nyní postavené nad vědeckou hmatatelnost. Z nadaného fyziologa a vědce se postupně stal filosof. Fakta, přímé a evidentní znalosti musely splňovat svůj účel, a tím byl podle Mareše boj za pravdu a spravedlnost. Můžeme si jen klást otázku, jak se z uznávaného vědce postupně stal více a více metafyzicky založený člověk, který nadevše upřednostňoval boj za "pravdu". Právě tento přerod pak vedl k obhajobě nespravedlnosti, radikálnějšími nacionálními myšlenkami a nakonec i k čestnému místu ve fašistické organizaci Vlajka, dále kapitola 7.

### 3.2 Od filosofie k politice

Přesvědčení o mravní pravdě a trestání všech křivd se stalo nejvyšší hodnotou jeho života a uplatnilo se posléze i v politice. Velkým bojem byl spor o pravost rukopisů, který probíhal od osmdesátých let 19. století. Z toho, co jsme doposud avizovali o prof. Marešovi, je jasné, že on zastával post obhájce těchto údajných památek minulosti. Zároveň působil v komisi, která jejich pravost posuzovala. Na tomto poli se střetával mimo jiné i s T. G. Masarykem (jako představitelem realismu a pozdějším prezidentem Československé republiky). „*Proti Masarykovi neváhal vyrukovat i po jeho volbě prezidentem. Jeho vystoupení proti masarykovskému „realismu“ bylo chápáno téměř jako národní zrada, neboť Masaryk byl ve všech směrech nedotknutelnou autoritou.*“<sup>51</sup> Důležitým mezníkem bylo Marešovo zvolení rektorem české Karlo-Ferdinandovy univerzity pro akademický rok 1913/1914, což si zopakoval v roce 1920/1921.<sup>52</sup>

Před koncem první světové války vstoupil do pozdější Československé národně demokratické strany. „*Ideově to byla výrazně pravicová, nacionalisticky orientovaná strana, nicméně nikoli zcela jednotná (Mareš patřil ke kramářovskému protihradnímu křídlu)*“<sup>53</sup> Právě v této straně mohl Mareš naplno uplatnit své nacionální názory a zároveň jako pozdější poslanec a člen Revolučního národního shromáždění se naplno zasadit o přijetí zákona, který

---

<sup>51</sup> Nakonečný, M. František Mareš, str. 76

<sup>52</sup> Archiv UK v Praze, Seznam zapsaných přednášek pro akademický rok 1918/1919, str. 32

<sup>53</sup> Nakonečný, M. František Mareš, str. 104

je předmětem této práce. Právě tato strana, která vznikla na začátku roku 1918 jako Česká státoprávní demokracie a která se o rok později (14. března 1919) přejmenovala na Československou národní demokracii,<sup>54</sup> byla natolik diferencovaná, že v ní postupně vznikaly přední radikální nacionalistické frakce jako klub Červenobílých nebo Národní hnutí, ze kterých pak vzešla Národní obec fašistická.

Vedle obecného vztahu k filosofii a duchovnímu řádu se Mareš samozřejmě později zabýval i prosazením svých "vlasteneckých" názorů, které mu měly skrze tisk pomoci přimět společnost k větší pronárodní aktivitě. Jeho články jako např. *Vlastenectví je povinnost* nebo *Německá pravda* byly publikovány v průběhu utváření univerzitního zákona, a to hlavně v *Národních listech*, které se staly ústředním periodikem Československé národní demokracie.<sup>55</sup>

Objevovaly se tam tedy silné nacionální myšlenky, které zejména pro historika dost často pozbývaly jakékoliv kritičnosti a přesnosti. Například ve svém článku *Lidskost, právo a spravedlnost* zveřejněném 29. února 1920 takto srovnal obecné vlastnosti Němců a Čechů (Slovanů): „*Německý národ rozumí právu tak, že plyne ze zákona jako faktu moci, míní, že má právo na vše, čeho kdy zmocnil. Ale nám Slovanům právo znamená spravedlnost.*“<sup>56</sup>

Je jasné, že pro Mareše, což on sám i přiznával, nebyl prvořadý rozum, ale rozum s paralelně doprovázeným citem. Jelikož Mareš nebyl historik, ale vědec-filozof, zaměřovaly se u něj dvě podstatné věci. To, co opravdu platí a to, co bychom si přáli, aby platilo. Jeho další působení na politické scéně budeme sledovat v následujících kapitolách.

---

<sup>54</sup>Malíř, J. a kol. Politické strany 1. díl, str. 593

<sup>55</sup>Nakonečný, M. František Mareš, str. 106

<sup>56</sup> Mareš, F. Otázky filosofické, národní a sociální v politice, str. 56

## 4 Příprava a první podoba zákona

První světová válka a následně vznik Československé republiky byly významnými událostmi, které se týkaly všech vrstev obyvatelstva. To platilo také pro univerzity, jejichž počet studentů vlivem války výrazně ubyl. „Úhrnný počet zapsaných mužů na české univerzitě poklesl v roce 1916/17 na 1692, což bylo jen 39 procent ve srovnání s 4296 studenty v roce 1913/14.“<sup>57</sup> Dominoval pocit konečného zadostiučinění a euforie z vytvoření nového státu, ve kterém by měli většinu právě Češi a Slováci, jež pod habsburskou a uherskou nadvládou už dost "vytrpěli". 21. září 1918 nastoupil na místo rektora české univerzity právník Karel Hermann-Otavský,<sup>58</sup> který na prvním zasedání Akademického senátu české Karlo-Ferdinandovy univerzity dne 29. října 1918 slavnostně přivítal novou republiku.<sup>59</sup>

*„Slovutní pánové! Prožíváme akademický rok velepamátný. Ač sotva uplynul teprve měsíc, řadí se rok ten k nejdůležitějším, jakéž staroslavná za 3 decennia šestiletá naše alma mater vůbec prožila. Řadí se důstojně k roku 1409, kdy působením nejslavnějšího rektora university pražské Mistra Jana Husi, dostala se správa university naší cizinci usurpovaná proslulým Kutnohorským dekretem v ruce české, řadí se k roku 1654, kdy spojeny dvě fakulty jesuitské se dvěma světskými v jednu universitu Karlovu-Ferdinandovu s novou organizací pod dohledem státním, a posléze k roku 1882, kdy navráceno staroslavné naše vysoké učení národu českému aspoň tím, že rozdělena universita na dvě větve, českou a německou.“*<sup>60</sup>

Rektor tímto výrokem stručně přiřadil vznik nového státu k nejslavnějším etapám v dějinách celé univerzity. První schůze akademického senátu, která se tedy nesla v duchu oslavy vzniku nové republiky, byla završena na žádost profesora Filipa Počty sjednáním tzv. "komise k ochraně zájmů universitních", kterou utvořili Jan Deyl, Josef Vančura, Jan Ladislav Sýkora a již zmíněný Filip Počta.<sup>61</sup> „*Professor Počta odůvodňuje návrh svůj tím, že*

---

<sup>57</sup> Havránek, J. Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce 1918-1945, str. 19 in: Dějiny Univerzity Karlovy IV

<sup>58</sup> právník Karel Hermann-Otavský (1866-1939)

<sup>59</sup> Archiv UK v Praze, fond Akademický senát Univerzity Karlovy, karton 42, inv. č. 641, B 6 -37, Akademický rok 1918/1919

<sup>60</sup> tamtéž

<sup>61</sup> geolog Filip Počta (1859-1924), právník Jan Deyl (1855-1924), právník Josef Vančura (1870-1930), teolog Jan Ladislav Sýkora (1852-1928)

*v německých universitních kruzích pomýšlí se, jak se proslýchá na přesídlení university německé, při němž by sebou vzata byla i větší část universitní knihovny.*<sup>62</sup>

Obavy, které vyvolaly zprávy o možném přesídlení německé univerzity, se rozšířily i na univerzitní sbírky a insignie. Tato schůze dospěla k závěrům, aby se jméno a majetek středověké univerzity dostaly pod správu české univerzity. *„Professor Deyl navrhuje, aby 2 znalci historie a práv zjistili právní a historický podklad a souvislosti pražské univerzity s českou zemí a národem.*“<sup>63</sup>

Zároveň se měl uzavřít archiv univerzity a vykonat jeho revize. To se stalo 30. října 1918. Prof. Václav Vojtíšek tuto událost popsal takto: *„Stalo se tak zásluhou univ. profesorů Dr. G. Friedricha a Dr. O. Srdínka,<sup>64</sup> neboť se v něm (na mé upozornění), v jeho obsahu a významu, právem viděla nejlepší opora pro nepochybnost právní kontinuity Karlovy university s universitou starou.*“<sup>65</sup>

Je zajímavé sledovat názor německé univerzity, která se k tomuto aktu převzetí archivu vyjádřila jinak. Podle teologa a "železného rektora" německé univerzity Augusta Naegle<sup>66</sup> si doktor Srdínko počínal velmi tvrdě a požadoval okamžitý návrat nejdůležitějších spisů včetně Zlaté buly Karla IV. Rektor však odmítl symboly vydat, načež mu bylo vyhrožováno vojenským zásahem.<sup>67</sup> Následujícího dne, tedy 1. listopadu 1918 Národní výbor<sup>68</sup> nařídil, aby klíče od archivu byly uloženy u rektora české univerzity a byly tak k dispozici pro potřeby výboru.<sup>69</sup>

Obě strany se samozřejmě k této události vyjádřily jinak. Podle jedné strany šlo o zadostiučinění, podle druhé o protiprávní čin. Objektivně můžeme zákrok českých zástupců Srdínka a Friedricha opravdu považovat za protiprávní, protože oba určitě neměli žádné povolení k převzetí archivu, i když byl tento akt odsouhlasen v akademickém senátu české

---

<sup>62</sup> Archiv UK v Praze, fond Akademický senát Univerzity Karlovy, karton 42, inv. č. 641 B 6 -37, Akademický rok 1918/1919

<sup>63</sup> tamtéž

<sup>64</sup>historik Gustav Friedrich (1871-1943), lékař Otakar Srdínko (1875-1930)

<sup>65</sup>Vojtíšek, V. Universita Karlova a boj Němců proti universitnímu zákonu z roku 1920, str. 28

<sup>66</sup>teolog August Naegle (1869-1932)

<sup>67</sup> Wolmar, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten, str. 504.

<sup>68</sup>Národní výbor vznikl v červenci 1918 a 14. listopadu 1918 se přetvořil v Revoluční národní shromáždění

<sup>69</sup>Havránek, J. Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce 1918-1945, str. 22 in: Dějiny Univerzity Karlovy IV

univerzity.<sup>70</sup> Dokud rozhodnutí nenabýlo právní účinnosti, což se stalo téměř o dva roky později, byl tento počin oprávněně brán za nezákonný. Posléze vše proběhlo ve velké rychlosti, čemuž nasvědčuje i datum prvního návrhu nového univerzitního zákona. Ten byl před Akademickým senátem české Karlo-Ferdinandovy univerzity představen již 29. listopadu 1918.<sup>71</sup> Nepředložil ho nikdo jiný než nám již známý František Mareš.

Ten se zúčastnil tohoto druhého sezení senátu, aby předvedl první koncepci tzv. "zákona hájící zájmy University Karlovy".<sup>72</sup> Jeho návštěva byla natolik významná, že se pořadí projednávaných záležitostí pozměnilo. Tento návrh měl být v pořadí čtvrtý, ale díky již zmíněné návštěvě prof. Mareše se dostal na místo první a byl přijat jednomyslně.

*"Zákon ze dne....*

*Kterým se mění ustanovení zákona ze dne 28. Února 1882 čís. 24. ř. z. O univerzitě Karlově Ferdinandově v Praze.*

*§ 1. Česká univerzita Karlova Ferdinandova přijímá staré jméno, Univerzita Karlova.*

*§ 2. Jména, statky, nadace, fondy obou universit jest znovu rozdělit mezi obě university správě jejich podříditi podle toho, pro kterou národnost byly původně určeny. Kde toho nelze zjistiti, podělí se obě university podle počtu posluchačů příslušných do některé obce československého státu. Za základ sloužití bude průměr počtu posluchačů v zimních semestrech 1912/13, 1913/14, 1918/19*

*§ 3. Budovy obou universit, ústavy a zařízení jejich, sbírky, musea a knihovny, jež jsou majetkem státu československého, přikázati jest k užívání oběma universitám dle potřeby určené počtem posluchačů příslušných do některé obce československého státu na základě vyřčeném v §u 2.*

*§ 4. Archiv jest majetkem a ve správě české university Karlovy v Praze.*

*§ 5. Provésti tento zákon ukládá se vyučovací správě československého státu v dohodě s ostatními příslušnými nejvyššími úřady správními*

---

<sup>70</sup>Archiv UK v Praze, fond Akademický senát Univerzity Karlovy, karton 42, inv. č. 641, B 6 -37, Akademický rok 1918/1919

<sup>71</sup>tamtéž

<sup>72</sup>tamtéž

§6. Zákon tento nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

*Akademický senát pak pověřuje Mareše a Srdínka, aby se zasadili o přijetí návrhu na příslušných místech."*<sup>73</sup>

#### 4.1 Tři návrhy zákona

V Revolučním národním shromáždění se návrh změny univerzitního zákona dostal do povědomí celkem brzy. Jak jsme už zmínili, první podoba zákona byla předložena akademickému senátu univerzity 29. listopadu. Ve stejné znění byl pak návrh předán dne 3. prosince 1918 se jmény národních demokratů Františka Mareše a Bohumila Němce<sup>74</sup> do školského výboru.<sup>75</sup> Do výboru putoval ještě jeden návrh se jménem Františka Mareše a agrárníka Otakara Srdínka. Obsah zákona zůstal naprosto stejný, jen po formální stránce byla čísla paragrafů situována doprostřed listu. Datum podání tohoto návrhu zůstalo také shodné s návrhem předchozím.

I když se o problematiku university staral předně František Mareš, jeho 2 návrhy nezůstaly jediné, které byly nakonec školskému výboru představeny. Socialisté František Krejčí, Antonín Uhlíř a František V. Krejčí<sup>76</sup> předložili 11. prosince 1918 taktéž návrh "*na o upravení poměrů české a německé university v Praze*". Jejich návrh měl v porovnání s těmi ostatními o jeden paragraf méně a dva z těchto pěti paragrafů se týkaly otázky dalšího působení německé univerzity.<sup>77</sup>

Návrhy prof. Mareše a dalších poslanců se týkaly spíše navrácení práv a majetku české univerzitě. O samostatném zřízení německé univerzity na jiném místě nebo o řešení

---

<sup>73</sup>Archiv UK v Praze, fond Akademický senát Univerzity Karlovy, karton 42, inv .č. 641, B 6 -37, Akademický rok 1918/1919

<sup>74</sup>botanik Bohumil Němec (1873-1966)

<sup>75</sup>Digitální repozitář Parlamentní knihovny ČR. Tisk 161, Zasedání Národního shromáždění československého roku 1918, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0161\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0161_00.htm)

<sup>76</sup>filozof, psycholog František Krejčí ( 1858-1934), sociolog Antonín Uhlíř ( 1882-1957) a novinář František V. Krejčí 1867-1941

<sup>77</sup>Digitální repozitář Parlamentní knihovny ČR. Tisk 208, Zasedání Národního shromáždění československého roku 1918, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0208\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0208_00.htm)

česko-německé otázky v něm žádná zmínka nebyla. V předloze zákona dr. Krejčího byla otázka majetku, sbírek, fondů, statků, řešena minimálně. Ve druhém paragrafu se pouze pravilo o tom, že „*všecky ústavy, fondy, nadace, sbírky, budovy, které náležely univerzitě Karlo-Ferdinandově před rozdělení, připadají univerzitě Karlově.*“<sup>78</sup> Oproti tomu návrhy prof. Mareše řešily tuto problematiku majetku ve třech paragrafech, a tudíž mnohem propracovaněji, viz strana 22. Největším rozdílem, který všechny návrhy vykazovaly, byl fakt změny nebo zrušení zákona z roku 1882.

Návrhy profesora Mareše výslovně pouze měnily zákon z roku 1882 a to tak, že "*česká část přijímá staré jméno Univerzita Karlova.*"<sup>79</sup> Nebylo v něm tedy pregnantně řečeno, že se zákon z roku 1882 schválením nového návrhu rušil. Oproti tomu koncepce dr. Krejčího hned v prvním paragrafu uváděla, že se "*zákon se zrušuje a bude existovati jedna universita česká pode jménem české university Karlovy.*"<sup>80</sup>

Důležitým podnětem bylo ustanovení paragrafu číslo 3 návrhu dr. Krejčího, které otevřelo jeden z dalších problémů, které se kolem této změny zákona vyrojily, tedy zřízení německé univerzity v jiné oblasti republiky než v Praze. „*Zřizuje se německá universita (o třech fakultách) v sídle, které určeno bude po dohodě s krajany německými.*"<sup>81</sup>

Sama německá univerzita ovšem přesídlení dokonce připouštěla i jako jedinou možnost jejího dalšího fungování. Tato varianta se zvažovala před i po vzniku republiky. Bylo jasné, že dřívější české úsilí o určitou autonomii v rámci Rakouské monarchie, které se po válce nakonec zrealizovalo v samostatném státu, a s tím paralelně doprovázená euforie ještě více narušily česko-německé vztahy. Německý záměr převést univerzitu na jiné místo byl patrný už z první "porepublikové" schůze akademického senátu české univerzity, viz str. 21. Městem, kam měla být německá univerzita přesunuta, byl Liberec, který byl z jazykového hlediska daleko přijatelnější.

---

<sup>78</sup>tamtéž

<sup>79</sup>Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 161, 168. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1918, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0168\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0168_00.htm)

<sup>80</sup>Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 208. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1918, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0208\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0208_00.htm)

<sup>81</sup>tamtéž



Pár dní před schůzí školského výboru se znovu sešel dne 17. ledna 1919 akademický senát do této doby ještě české Karlo-Ferdinandovy univerzity. Na této schůzi se však poprvé už v protokolu objevil název schůze akademického senátu jako "*české university Karlovy*".<sup>82</sup> Zároveň byl vznesen návrh tajemníka české rady A. Novotného, který se zasazoval o to, aby se univerzita k počtě další slavné osobnosti českých dějin, Jana Husa, přejmenovala na Karlova-Husova. Senát nakonec z "*věcných a praktických*" důvodů tuto koncepci odmítl.<sup>83</sup>

Všechny tři v prosinci 1918 podané návrhy, jak už jsme avizovali, se dostaly k projednání nejprve do školského výboru Revolučního národního shromáždění, který o nich začal rokovat 24. ledna 1919.<sup>84</sup> Tato porada školského výboru se obecně zabývala více směry, jako např. řešením česko-německých vztahů.

Důležitý podnět učinil ministr školství a národní osvěty Gustav Habrman.<sup>85</sup> Ten před zahájením schůze uvedl, „*že vláda si nepřeje, aby se hýbalo otázkou obou pražských universit před ukončením mírového jednání, poněvadž by si Němci stěžovali, že jsou utiskováni v česko-slovenském státě, což by nám mohlo škodit před mírovou konferencí.*“<sup>86</sup> Zde se prokázal určitý nekonfliktní postoj zástupců vlády, kteří mysleli na to, že se Československo od 18. ledna 1919 účastnilo mírové konference v Paříži, kde muselo svou samostatnost obhájit, což by spory s Němci mohlo značně zkomplikovat. Zároveň se v tomto přání ukázalo, že univerzitní změny byly jen jedním z problémů, které se v novém státu musely řešit.

Hned po vyhlášení republiky se museli zástupci nového státu potýkat s problémy v pohraničních oblastech, kde měli velké zastoupení právě Němci. Ti se hromadně odtrhli od zbytku republiky a vyhlásili čtyři provincie, které se chtěly stát součástí Německého Rakouska, útvaru zbylém po monarchii, sdružující všechny německy mluvící obyvatele.

---

<sup>82</sup>Archiv UK v Praze, fond Akademický senát Univerzity Karlovy, karton 42, inv. č. 641, B 6 -37, Akademický rok 1918/1919

<sup>83</sup>tamtéž

<sup>84</sup>Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 433. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433\\_01.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433_01.htm)

<sup>85</sup> Gustav Habrman (1864-1932)

<sup>86</sup>Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 433. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433\\_01.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433_01.htm)

„Zemským hejtmanem se stal zakrátko známý nacionalista Rudolf Lodgman von Auen. O den později byla podobně zformována z převážně německých okresů severní Moravy a Slezska spolková země Sudetenland, v jejímž čele stál zemský hejtman Robert Freissler. Na jihu byl vytvořen kraj šumavský a jihomoravský, jež tak spadaly do zemí Horní a Dolní Rakousy.“<sup>87</sup> Podle Zdeňka Kárníka se jim společným cílem nestala vidina Německého Rakouska ale spíše "stýkání i potýkání se s Čechy".<sup>88</sup> Ve všech provinciích byla uznána nová ústava a ustanovena zemská vláda. Pohraniční země byly prohlášeny za součást nového Rakouska a jejich zástupci byli členy nového rakouského národního shromáždění.<sup>89</sup>

Československý stát v takovéto podobě by však nemohl v Evropě obstát. „Celý projekt stál ve skutečnosti na této alternativě: buď Češi vezmou svůj převrat zpět a vrátí se do Rakouska, nebo celé Německé Rakousko provede připojení k Německu. Nacionalismus, který je s každou válkou až do její podstaty pevně spojen, vystupňovala Velká válka u podstatné části rakouských Němců v bojechtivý šovinismus, zatímco u Čechů vedla k heslu *Pryč od Rakouska!*“<sup>90</sup>

Přesto ale, jak uvádí historik Zdeněk Kárník, čeští poslanci měli jasný zájem o zapojení německých zástupců do nově vznikající republiky, a to hlavně z mezinárodních důvodů. Do vlády měl být zvolen německý poslanec tzv. ministr bez portfeje. Dne 30. října došlo k prvnímu jednání, kde muži "28. října" ve složení Antonín Švehla, Alois Rašín, Jiří Stříbrný a František Soukup<sup>91</sup> vyjednávali s představitelem Německé nacionální strany Rudolfem Lodgmanem von Auen<sup>92</sup> o vstupu Němců do Národního shromáždění. Toto jednání nebylo úspěšné, a proto se o druhou schůzku čeští zástupci pokusili v listopadu stejného roku, tentokrát s náměstkem zemské vlády pro Deutschböhmen, sociálním demokratem Josefem Seligerem.<sup>93</sup> I toto druhé jednání selhalo z důvodu odlišných představ obou stran. Seliger předně požadoval, aby Češi podpořili německé snahy o lepší zásobování

---

<sup>87</sup>Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I., str. 37-38

<sup>88</sup>Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I., str. 91

<sup>89</sup>Olivová, V. Dějiny první republiky, str. 73

<sup>90</sup>Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I., str. 38-40

<sup>91</sup> agrárník Antonín Švehla (1873-1933), právník Alois Rašín (1867-1923), politik a novinář Jiří Stříbrný (1880-1955) a právník František Soukup (1871-1940)

<sup>92</sup>právník Rudolf Lodgman von Auen (1877-1962)

<sup>93</sup>poslanec za Německou sociálně demokratickou stranu dělnickou Josef Seliger (1870-1920)

pohraničních oblastí a zároveň uznali pohraniční oblasti jako součást Německého Rakouska. S těmito nároky samozřejmě čeští zástupci nemohli souhlasit, protože by to odporovalo požadavku celistvosti státu.<sup>94</sup>

Podle rektora Naegle nebyly podmínky pro vstup do Národního shromáždění dostatečné, a proto ke shodě tedy nedošlo.<sup>95</sup> Rakouští Němci poté začali protestovat proti porušení nároku na sebeurčení u koho jiného než u tvůrce této koncepce Woodrowa Wilsona. Proti možnému odtržení území zasahovalo československé vojsko, které ovšem nebylo početné, a proto bylo zapotřebí i "vojsk dohodových" nebo dobrovolnických sborů.<sup>96</sup>

Do konce roku prozatímní vlády jednotlivých provincií ukončily svou činnost a území bylo pod kontrolou československého vojska. "Hlavní město" Deutschböhmen Liberec bylo obsazeno 12. prosince a "hlavní město" Sudetenlandu, Opava, o 6 dní později. „Dne 19. prosince ministr zahraničí Francie Stephen Pichon jménem Spojenců oficiálně prohlásil, že celé území až do přijetí mírové smlouvy náleží Československu.“<sup>97</sup> Za pravdu bylo tedy nakonec dáno vládě Československa, které mělo největší podporu Francie a které argumentovalo historicky danými hranicemi.

Podle prof. Mareše šlo však určitým způsobem o povahu vlastní všem Němcům, a to, stěžovat si vždy a na vše, i když ještě o ničem nebylo podle zákona rozhodnuto.<sup>98</sup> Tímto Mareš poukazoval na schůzi ve státním školním úřadě ve Vídni ze dne 14. prosince 1918. Sezení se zúčastnili oba rektori pražských německých vysokých škol,<sup>99</sup> kteří jednali o přemístění univerzit do jiné lokality. Z této schůze vzešlo toto prohlášení: „*Ponechání německé university i vysoké školy technické v Praze je vyloučeno a jejich činnost nemůže býti dále udržena v náležitém stavu, proto se navrhuje, aby jejich sídlo bylo přeneseno do některého města Německých Čech.*“<sup>100</sup>

---

<sup>94</sup>Olivová, V. Dějiny první republiky, str. 74

<sup>95</sup>Wolmar W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten., str. 507

<sup>96</sup>Kárník, Z. České země v éře první republiky (díl I.), str. 42

<sup>97</sup>tamtéž

<sup>98</sup>Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 433. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433\\_01.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433_01.htm)

<sup>99</sup>Německá Karlo-Ferdinandova a Německá technická univerzita

<sup>100</sup>Vojtišek, V. Universita Karlova a boj Němců proti universitnímu zákonu z roku 1920, str. 44

Tento návrh pak podpořil 23. prosince samotný Akademický senát německé Karlo-Ferdinandovy univerzity a 16. ledna 1919 i německý studentský spolek.<sup>101</sup> Zpět ale ke schůzi školského výboru. Profesor Mareš tedy názor vlády zprostředkovaný ministrem vyučování a národní osvěty Gustavem Habrmanem, aby se o univerzitní problematice jednalo až po mírovém kongresu, pokládal za ustoupení a potvrzení toho, že by se proti Němcům postupovalo nespravedlivě, což on nepřipouštěl.<sup>102</sup> Přesto se školský výbor rozhodl na této schůzi projednat česko-německé spory důkladně. „*Zástupce ministerstva školství státní sekretář dr. Drtina oznámil, že akademický senát německé university v Praze skutečně podal u naší vlády protest proti našim návrhům a připomněl, že třeba postupovati tak, aby si Němci nemohli do žádného útisku ztěžovati.*“<sup>103</sup>

Po debatě o postoji vlády k českým univerzitním snahám se na poradě školského výboru řešil další důležitý krok, a to volba pouze jednoho z podaných návrhů, který by se předložil Národnímu shromáždění. Bylo jasné, že školský výbor dal přednost návrhu prof. Mareše, který byl podle jeho slov „*mravně ne tak důsledný a skutečným poměrům lépe hovějící*“<sup>104</sup> a přijatelnější než opravdu už od počátku ještě více nacionální návrh dr. Krejčího. Výbor se zároveň usnesl, že pokud by návrh prof. Mareše nebyl schválen, tak by se přikročilo k předloze dr. Krejčího.<sup>105</sup> Návrh tohoto poslance byl tedy odsunut, ale v pozdějším sledu událostí ještě sehrál důležitou roli, viz dále. Národnímu shromáždění byl tedy předložen návrh, jež sestavili národní demokraté v čele s Františkem Marešem, který se takto stal mluvčím českých nacionálních univerzitních snah.

---

<sup>101</sup>Wolmar, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten, str. 508

<sup>102</sup>Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 433, Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433\\_01.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433_01.htm)

<sup>103</sup>Archiv UK v Praze, fond Akademický senát Univerzity Karlovy, karton 42, inv. č. 641, B 6 -37, Akademický rok 1918/1919

<sup>104</sup>Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky Tisk 433, Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433\\_01.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433_01.htm)

<sup>105</sup> tamtéž

## 4.2 Rok 1919 a Marešův první projev před Národním shromážděním

Mareš tedy dostal důvěru, jak od členů akademického senátu univerzity, tak od poslanců ve školském výboru. Svůj referát ze dne 24. ledna, který pronesl před školským výborem, o více jak měsíc později 27. února 1919 zopakoval i před Národním shromážděním.<sup>106</sup> Stejně jako v projevu před výborem se prof. Mareš vrátil se svými obhajobami a nároky Čechů na univerzitu do středověku, do éry zakladatele pražské univerzity Karla IV. V něm a celé jeho době vlády Mareš spatřoval prameny pro své jednání.

V úvodu svého referátu se obrátil hlavně k zakládací listině středověké univerzity. Zde zdůraznil zejména to, že Karel IV. nechal zřídit univerzitu z titulu českého krále a hlavně pro obyvatele českých zemí. „*Aby věrní naši obyvatelé království, kteří po ovoci věd neustále lačnější, nebyli nuceni žebrot po cizích, ale nalézali stůl pro sebe připravený v království... a aby za slavné pokládati zváti cizince k účastenství. Majetníky stolu, totiž university, měli být tedy být věrní obyvatelé království, cizinci však měli k němu být zvaní.*“<sup>107</sup> Z jakého práva a postavení vlastně nechal Karel IV. univerzitu zřídit, bylo jedním z hlavních bodů sváru mezi českými a německými nacionalisty.

Z celkového pohledu nemohlo být řeč o historii tzv. objektivní. Významné události byly v referátu přizpůsobeny pravdě českých nacionalistů. Mareš zjednodušoval a slučoval spoustu domněnek a argumentů, které od sebe dělilo více než pět století. Prof. Vojtíšek ve třicátých letech 20. století však tento přístup obhajoval následovně: „*Prof. Mareš není historik, ale uváděl důvody historické. Připravil se k tomu znalostí literatury i hlavních pramenů. V mnohém uhodil na pravé, někde není dosti přesnosti. Je litovati, že k jednání nebyl přizván přední náš historik, aby zdůvodnění zákona bylo co nejpřesnější.*“<sup>108</sup> Podle něj i celý zákon, který z těchto příprav vyvstal, nebyl dokonalý, ale bylo důležité, že vůbec vznikl.

---

<sup>106</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny ČR. Stenoprotokol z 34. zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 27. 2. 1919, dostupné online <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/034schuz/s034001.htm>

<sup>107</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 433, Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433\\_01.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0433_01.htm)

<sup>108</sup> Vojtíšek, V. Universita Karlova a boj Němců proti universitnímu zákonu z roku 1920, str. 29

V této neobjektivní historii se odchod německých profesorů ze středověké pražské univerzity kvůli Dekretu kutnohorskému v roce 1409 stal dobrým skutkem, protože se univerzita, i přes ztrátu mezinárodní prestiže stala ryze českou „*Mnozí slavní mužové na této universitě působili. Třebas i byla bývala mnohdy v nedostatku a třebas by byla klesala, přece jenom mnozí slavní mužové na ní působili a česká universita má účastenství na tzv. "Zlatém věku" v 16. století. (...) Jakmile se dostalo České království do rukou Habsburského rodu, nastává něco jiného, to jest: nastává potlačení university Karlovy*“<sup>109</sup>

Mareš se pro působivost nezdráhal dopustit mnoha faktických chyb. Bez váhání používal pojmenování jako Němci a Češi v době 15. století. Bylo jasné, že v době středověku žádní Němci a Češi jako komplexní národ neexistovali. „*Byla to první universita ve střední Evropě, pochopitelně tedy, že se sem hned nahrnulo velké množství Němců a ti si zařídili hned v prvních časech universitu naši podle svého způsobu. Rozdělili ji ve 4 národy, ale tak, že 3 národové byli Němci a jeden národ byli Češi. Tedy ta rovnoprávnost vypadala tak jako vždycky: tři čtvrtiny na jedné a jedna čtvrtina na druhé straně. Tak rozuměli Němci rovnoprávnosti od samého počátku.*“<sup>110</sup>

Ohledně německé univerzity měl národní demokrat jasno. Musela být odloučena od Univerzity Karlovy. Další její osud však nechal na pozdějších návrzích. „*Nechci raditi, abychom tuto universitu zrušili. My přejeme německému lidu jeho universitu, ale já bych tu otázku formuloval tak: ať zůstane ta německá universita i v Praze ve všem svém držení - to může administrativa vypořádat, ty ústavy, tím se nebudeme zde zabývat, - ale my bychom mohli vším právem provést úplné odloučení německé university od university Karlovy (Výborně! Potlesk) tak, aby ten spor byl navždy už učiněn nemožným, universita Karlova aby byla jen českou (Výborně!), německá universita necht' si nese jméno jakékoliv, jaké si dá.*“<sup>111</sup> Pro Mareše byl možný odchod a přenesení německé části univerzity stejnou událostí jako odchod "Němců" po vyhlášení Dekretu Kutnohorského. Neexistoval žádný

---

<sup>109</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Stenoprotokol z 34. zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 27. 2. 1919, dostupné online <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/034schuz/s034001.htm>

<sup>110</sup> tamtéž

<sup>111</sup> tamtéž

důvod k tomu, aby od svých snah upustil. Nepatřil mezi ně ani zásah proti německým demonstrantům ze dne 4. března 1919.

Do paměti všech československých Němců a celkově do začínající historie nově vznikajícího státu se neblaze zapsala událost ze 4. března 1919, která byla v německých publikacích označena jako krvavý den.<sup>112</sup> Němečtí zástupci sociálně-demokratické strany se sešli v Kadani k protestu proti zákazu voleb do rakouského parlamentu. Českoslovenští Němci se jich chtěli demonstrativně zúčastnit, aby dali najevo, že se necítili být občany státu československého, nýbrž německo-rakouského. Proti demonstrantům se ve všech 4 provinciích vojensky zakročilo a počet mrtvých se počítal na desítky.<sup>113</sup> Lze zásah proti demonstrantům pokládat za protiprávní? I když hranice stále ještě nebyly stanoveny, pohraniční oblasti byly prohlášeny do přijetí mírových smluv za území Československa. Republika ve snaze obstát, musela zachovat historické hranice a nepřijít o toto území.

Zástupci německých snah po tomto incidentu emigrovali do Vídně, kde vytrvávali ve svých zájmech. *„Setrvávali v planém odporu a v emigraci ještě po 10. září 1919, když byla podepsána s Rakouskem v Saint Germain Layen mírová smlouva. Rakouský parlament se s nimi velmi okázale loučil až 24. září toho roku. Teprve tehdy byli formálně zproštěni slibu státní věrnosti Rakousku, odevzdali příslušné zemské insignie a formálně právně se uvolili stát se občany jiného státu, Československa“*<sup>114</sup>

Po tomto zásahu došlo k většímu utužení pohraničních Němců a zároveň i vzniku *„pojmu sudečtí Němci, který se před tím vyskytl málokdy a do konce války byl bezobsažný.“*<sup>115</sup> Všechny spory s Němci, ať už univerzitní nebo pohraniční musely v Evropě vyvolávat spekulace, čehož se představitelé jako Edvard Beneš v době probíhajícího mírového kongresu velmi báli. Čeští nacionálně smýšlející poslanci však nebrali prosazení zákona jako něco, co by Československu mělo na konferenci uškodit.

*„Táži se tedy: jak by nám mohlo uškoditi u nich, kdybychom konali právo a spravedlnost? Řekne se: oni nejsou dobře informováni o tom, jak ty věci stojí na pražské universitě. Tedy je honem informujme! (Hlasy: Tak, tak!) Proto chceme zde tu debatu, aby*

---

<sup>112</sup> Wolmar, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten, str. 509

<sup>113</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I., str. 43

<sup>114</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I., str. 91

<sup>115</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I., str. 43

*bylo viděti, jak ty věci zde stojí, aby na mírové konferenci bylo znát, jak jest to ve skutečnosti, aby se nám nevyčítalo, že utiskujeme, kde jsme vlastně utiskováni, (Tak jest!) a kde jsme vlastně v tom svém postavení směšni.*“<sup>116</sup>

### 4.3 Navrácení návrhu zpět do školského výboru

Po předneseném historickém referátu prof. Mareše následovala v Revolučním národním shromáždění debata, kde se k tomuto návrhu vyjádřili lékaři Otakar Srdínko, Ladislav Sylaba, František Houser<sup>117</sup> a již zmíněný psycholog František Krejčí. Z nich se proti předloze zapsali prof. Srdínko, Houser a Krejčí a pro schválení Marešova návrhu poslanec Sylaba.

Jako první se přihlásil ke slovu Otakar Srdínko, který se věnoval hlavně situaci univerzitního školství a nedostatečnému financování české univerzity v rámci Habsburské monarchie. *„Jak to vypadalo s universitami? Na českou universitu řádný náklad byl okrouhle 2,000.000 K, na polské university 31/2 mil. K, na německé university 111/2 mil. K; rovněž tak bylo tomu s technikami. Když shrneme veškeré položky v rozpočtu ministerstva vyučování a ostatních ministerstev v bývalém Rakousku, shledáme, že na české vysoké školství se vynakládaly 4 miliony ročně, na polské 41/2 mil., na německé 161/2 milionů ročně; tedy zase na vysoké školství Němců, kteří tvořili 36% obyvatelstva.“*<sup>118</sup>

Podle Srdínkova výzkumu obsazovali Češi v dotování univerzit až třetí pozici za Němci a Poláky. *„My se nesmíme vzdávati hned tak předem toho významného pro nás momentu, že větší škola má také větší potřeby. Má-li universita, např. lékařská fakulta dvakrát nebo třikrát tolik posluchačů českých jako německých, přece má přirozeně také větší potřeby, a to potřeby věcné i potřeby na profesorech a asistentech, sluzích apod. A tu, pánové, platí dodnes - já vám to číslo později uvedu - to faktum, že od rozdělení university*

---

<sup>116</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky Stenoprotokol z 34. zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 27. 2. 1919, dostupné online <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/034schuz/s034001.htm>

<sup>117</sup> lékaři Ladislav Sylaba (1868-1930), František Houser (1864-1934)

<sup>118</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky Stenoprotokol z 34. zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 27. 2. 1919, dostupné online <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/034schuz/s034001.htm>



*až do dnešního dne česká fakulta lékařská v Praze měla a má vždycky menší rozpočet o tisíce, než německá, která má o třetinu méně posluchačů než naše.*“<sup>119</sup>

Ovšem Otakar Srdínko se i přes sympatie k tomuto návrhu zapsal proti němu, a to z důvodu dalších územních sporů, tentokrát o Těšínsko, které právě v únorových dnech roku 1919 eskalovaly.<sup>120</sup> I když byl pozdějším "mužem číslo dvě" v přípravě zákona, zde hlasoval proti návrhu právě kvůli těmto územním problémům. *„Atmosféra v této slavné sněmovně po úterku není zrovna nejvhodnější pro debatu toho druhu a obsahu, která se právě začíná. Rovněž i jiné věci ztrpčují pocity pánů členů Národního shromáždění. Mním tím případ těšínský. (Výborně!) Byli jsme raněni v tomto směru do srdce (Hlasy: A co vláda? Souhlas.). Já myslím ale, že budoucnost ukáže, že přece jen spravedlnosti bude učiněno zadost, že tato naše bolest jest dočasná, chvilková a že bude učiněno právu zadost i v otázce této, co se týče Těšínska.*“<sup>121</sup>

I když čeští poslanci mluvili a jednali za práva celé univerzity, jejich argumenty se dost často týkaly hlavně české lékařské fakulty, z jejíž řad velká většina nacionálních poslanců pocházela. Lékařské fakulty a její vybavenosti nebo spíše nevybavenosti se týkal i krátký proslov dr. Sylaby. Jelikož však vystoupil po projevech Mareše i Srdínka, kteří vesměs vše podstatné v této věci už řekli, tak doktor Sylaba pouze shrnul informace o stavu lékařské fakulty.<sup>122</sup>

Ke slovu se pak přihlásil i dr. Krejčí, který byl jedním z navrhovatelů nového zákona. Podle něj Marešův návrh pouze změnil zákon z roku 1882.<sup>123</sup> Z toho důvodu František Krejčí důsledně žádal jeho navrácení zpět do školského výboru a jeho předělání, které by více odpovídalo zásadám restituce. Tento základní rozdíl mezi návrhy obou poslanců jsme už zmiňovali v rámci porovnávání těchto návrhů, viz str. 24. Jeho proslov v debatě byl

---

<sup>119</sup> tamtéž

<sup>120</sup> Československo chtělo po tzv. sedmidenní válce s Polskem zachovat Těšínsko hlavně kvůli železničnímu spojení Košice-Bohumín, důležitou tepnou se Slovenskem. Těšínsko bylo nakonec mezi Československo a Polsko rozděleno a tento požadavek československé vlády se podařilo prosadit až 28. července 1920.

<sup>121</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Stenoprotokol z 34. zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 27 2. 1919, dostupné online <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/034schuz/s034001.htm>

<sup>122</sup> tamtéž

<sup>123</sup> Se stejným odůvodněním prezident T. G. Masaryk vrátil zákon v lednu 1920 k jeho upravení.

neobyčejně plamenný a radikální. „Němci své chtění stavěli vždy nad mravnost, tj. nad chtění všech, dokud měli moc a, utíkají-li se nyní k mravnosti, těžko nás přesvědčí, že to myslí doopravdy. Jest to zneužívání mravnosti, jest to ethický klerikalismus, šovinismus, aby si vynutili na jiných to, na co jim nestačí fysická moc.“<sup>124</sup>

Nemravnost, militarismus, kulturní vpád do jiného společenství, to byly podle něj rysy Němců, které jsou pořád stejné po celá staletí. Marešův návrh byl málo radikální a z mravního hlediska nedůsledný. „*Já si nemohu pomoci - ale pořád vtírají se mi na mysl otázky, co by činili Němci, kdyby byla zvítězila koalice ústředních mocností. (Hlasy: Ti by nás byli oběsili! To bychom tady nebyli! Dovedeme a chceme býti spravedliví, ale žádáme také spravedlnost pro sebe, a to nápravou křivdy, bezvýhradnou. Tady nepřipustíme žádné ale. A poněvadž myslím, že v zákoně, jak jej podává zpráva školského výboru, není tomuto požadavku učiněno dosti a, poněvadž nevidím, proč bychom měli z ohledu na krásné oči německé obětovati jen píd' svého práva, vracím se k svému původnímu návrhu a žádám slavné Národní shromáždění, aby se usneslo, vrátiti zprávu školského výboru k opětnému projednání v tom smyslu, aby poměr university německé k české úplně odpovídal principu restituce.*“<sup>125</sup>

Posledním příspěvatelem v rámci debaty byl prof. Houser, který se znovu věnoval "křivdě", kterou podle něj česká univerzita po roce 1882 zažívala, a připojil na konec důležitý poznatek. Tato věc by se měla projednat s Němci! „*Jednání o předloženém návrhu zákona dává příležitost, aby se pojednalo o našem poměru k Němcům. Naše strana chce při něm říci, jak opravdově se jí jedná o to, aby Československá republika osvědčovala všem svým národům stejnou lásku, získala důvěru všech, aby se v ní cítili všichni národové doma. Doufáme, že se také u Němců projeví snaha, aby byli jako my: oddanými občany Československé republiky. (Výborně! Potlesk.)*“<sup>126</sup>

---

<sup>124</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Stenoprotokol z 34. zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 27. 2. 1919, dostupné online <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/034schuz/s034001.htm>

<sup>125</sup> tamtéž

<sup>126</sup> tamtéž

Předseda Revolučního národního shromáždění František Tomášek<sup>127</sup> po skončení debaty vyzval poslance k hlasování, zda by se návrh měl vrátit zpět do školského výboru k dalšímu projednání tak, jak to navrhoval poslanec Krejčí, nebo byl přijat ve svém původním znění. Většina hlasů tedy opravdu rozhodla o navrácení návrhu změny zákona školskému výboru, aby se projednaly principy restituce od doby rozdělení univerzit v roce 1882. Bylo tedy patrné, že velmi zapůsobil plamenný projev socialisty Krejčího, i když jeho původní návrh z 11. prosince 1918 byl odsunut na druhou kolej.<sup>128</sup> Z hlasování tedy vyplynulo, že se návrh musel více specifikovat. Zákon se musel upravit tak, aby vyhovoval radikálnějším představám o mravní spravedlnosti.

14. března 1919 se sešel akademický senát české univerzity, kde rektor Otavský hovořil o návratu jména "Universita Karlova." „*Toto konstatování nebylo správné, staré jméno se týkalo budovy Karolina, kde byla po více než dvě a půl století kolej Karlova umístěna, nebylo však latinským zněním jména zakladatelova, a proto jména Karlova, ač navazovalo na jméno nejstarší koleje, jako označení celé univerzity bylo vlastně nové, a ne navrácené.*“<sup>129</sup> V rámci změn, kterými by návrh více vyhovoval požadavkům restituce, se sešlo 1. dubna 1919 studentstvo lékařské a právnické fakulty české univerzity Karlovy, aby manifestovalo za přijetí změn zákona.<sup>130</sup>

#### 4.4 Dva dopisy ministru Habrmanovi

Několik dní po studentském manifestu podali poslanci Mareš, Srdínko, Sylaba a Němec dotaz směřovaný ministru vyučování a národní osvěty Gustavu Habrmanovi s několika nesrovnalostmi ohledně rovnoprávnosti české a německé univerzity. K ministrovi během dubna a května roku 1919 směřovaly celkem dva dotazy.

---

<sup>127</sup> historik František Tomášek (1871-1938)

<sup>128</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Stenoprotokol z 34. zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 27. 2. 1919, dostupné online <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/034schuz/s034001.htm>

<sup>129</sup> Havránek, J. Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce 1918-1945, str. 25, in: Dějiny Univerzity Karlovy IV

<sup>130</sup> Archiv UK v Praze, fond Akademický senát Univerzity Karlovy, karton 42, inv. č. 641, B 6 -37, Akademický rok 1918/1919,

První stížnost se týkala jednání rektora Augusta Naegleho, který se snažil zvýšit návštěvnost německé univerzity, a to tím, že do Prahy zval studenty z Vídně. Podle poslanců byl tento akt protiprávní a rektor tím porušil právní řád republiky. To se týkalo i nového ustanovení, na jehož základě se měl na německé univerzitě zimní semestr roku 1919 pro studenty vojáky započítávat dvakrát, což se zavádělo na vysokých školách na území Německého Rakouska, a to by znamenalo, že univerzita nerespektovala vznik nové republiky. Zároveň poslanci zapochybovali nad skutečností, že by již akademičtí členové německých vysokých škol složili státní přísahu.<sup>131</sup>

Odpověď ministra školství byla oproti dopisu poslanců opravdu stručná. Důležitou informací v něm pouze hrálo sdělení, že samozřejmě nemohly platit jiné podmínky pro německou univerzitu a jiné pro českou. Ohledně dvojnásobného započítání jednoho semestru se ministr vyslovil takto: *„rektorát německé univerzity projevil ochotu započítati studentům vojákům právě minulý semestr za semestry dav, učinil to tak však jen s výhradou vašeho schválení, je samozřejmo, že pro posluchače německé university nemohou platiti jiná ustanovení neb úlevy studijní než pro posluchače české.“*<sup>132</sup>

Rektor německé Karlo-Ferdinandovy univerzity profesor Naegle tento dotaz poslanců nazval Marešovou kampaní proti německým akademikům.<sup>133</sup> Co se týče státní přísahy, ministr Habrman odpověděl, že rektori i profesori německých vysokých škol slib složili podle zákona ze dne 7. února 1919, č. 74 sb. zák. Tento zákon nazývaný *Zákon ze dne 7. února 1919 o přejímání státních úředníkův a zřízenců, jakož i úředníkův a zřízenců státních podnikův i fondův* přejímal státní úředníky a zřízence bývalé monarchie do služeb Československé republiky a zároveň jim ukládal měsíční lhůtu, aby vykonali státní slib věrnosti.<sup>134</sup>

---

<sup>131</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 797. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0797\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0797_00.htm)

<sup>132</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 1023. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1023\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1023_00.htm)

<sup>133</sup> Wolmar, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten, str. 510

<sup>134</sup> Zákon ze dne 7. února dostupný online <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1919/015-1919.pdf>

S takovými odpověďmi se však čeští poslanci nespokojili, a tak poslali ministru 27. května 1919 v pořadí druhý dopis, v němž polemizovali s výrokem, že by německé vysoké školy složily slib do doby prvního dopisu, tedy do 8. dubna 1919. Podle Mareše byl slib vykonán až 29. dubna. Tuto informaci potvrzovala samotná zpráva Wolganga von Wolmara, který popsal tyto české nacionální snahy jako nátlak.<sup>135</sup>

Konstatování ohledně dvojitého započítání semestru ministr okomentoval tak, že pro české studenty mělo platit prázdninové vyučování, kde by si jeden zmeškaný semestr nahradili. Tento akt měl podle Habrmana probíhat jen na lékařské fakultě a jen pro ty, kteří ztratili válkou nejméně čtyři semestry. Tyto neustálé spory a narážky českých poslanců v čele s prof. Marešem vyburcovali rektora Naegle k tomu, že se jménem akademického senátu německé univerzity složením přísahy dne 29. dubna 1919 distancoval od všech usnesení československé vlády až do přijetí mírových smluv. Do té doby samozřejmě univerzita stále hájila dosavadní německé zájmy.<sup>136</sup>

První mírová smlouva byla přijata ve Versailles dne 28. června 1919 a historické hranice nové Československé republiky byly touto smlouvou tedy oficiálně potvrzeny. Další mírová smlouva tentokrát s Rakouskem se již rýsovala, a i díky tomu se mohly dát věci znovu do pohybu. Nyní už spory o univerzitu nemohly nijak postavení republiky ohrozit.

Dne 11. července 1919 se ustanovila v Akademickém senátu české Univerzity Karlovy nová komise sestavená z prof. Mareše jako předsedy, Kamila J. Lhotáka, Jana Kaprase, Františka X. Stejskala a Václava Novotného.<sup>137</sup> Tato komise měla přijít s návrhy, jak co nejlépe a nejrychleji prosadit změnu univerzitního zákona.<sup>138</sup>

27. srpna 1919 ministr školství učinil na schůzi kulturního výboru prohlášení, ve kterém vyslovil myšlenku *„že již není překážky, aby universitní zákon z r. 1882 byl změněn v tom smyslu, aby česká universita byla postavena na místo university Karlovy a německá universita, aby byla od této odloučena, a aby historické památky, které má v držení universita*

---

<sup>135</sup> Wolmar, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten, str. 511

<sup>136</sup> tamtéž

<sup>137</sup> lékař Kamil J. Lhoták (1876-1926), historik Jan Kapras (1880-1947), teolog František X. Stejskal (1866-1924) a historik Václav Novotný (1869-1932)

<sup>138</sup> Archiv UK v Praze. Seznam zapsaných přednášek pro akademický rok 1918/1919, poznámky, str. 66

německá, byly odevzdány české universitě Karlově.<sup>139</sup> Tento akt zaznamenala i německá univerzita, kterou měl však ministr školství ujistit o tom, že Revoluční národní shromáždění nehodlalo prosadit nic bez dohody s rektorátem univerzity.<sup>140</sup> Když se přijetím Saint-Germainské smlouvy 10. září 1919 definitivně rozplynuly snahy německých zástupců o odtržení pohraničních oblastí republiky, bylo nyní nutné hájit německé zájmy v rámci Československé republiky. Důležitá byla smlouva s Rakouskem pro všechny německé obyvatele hlavně z toho důvodu, že obsahovala zároveň i ustanovení o ochraně a právech menšin. Tato ustanovení byla posléze zakotvena i v Ústavě Československé republiky.<sup>141</sup>

Dne 20. prosince 1919 navštívili předsedu vlády Vladimíra Tusara němečtí delegáti Josef Seliger, Ludwig Czech, Karl Czermak a Emil Strauss.<sup>142</sup> „*Hlavní požadavek byl vysloven na závěr: Strana žádala "svolání konstituanty" (ústavodárné shromáždění) a povolání zástupců všech národů k vybudování ústavy. „Kdyby vláda nevyhověla,“ uváděla poslední slova, „musila by se strana chopit jiných prostředků a metod. K věcnému jednání za tohoto stavu nemohlo dojít.*“<sup>143</sup>

Předseda vlády Vladimír Tusar nemohl tyto požadavky přijmout zvláště proto, v jakém duchu se republika vytvořila. Jeho výrok k tomuto incidentu popsal novinář Ferdinand Peroutka<sup>144</sup> ve svém díle *Budování státu*. „*Spojené německé strany žádají rozpuštění revolučního parlamentu a zvolení všem národnostem přístupné sněmovny, jež by prozkoumala dosud vynesené zákony a vybudovala novou ústavu, vše, co by bylo dosavadním Národním shromážděním usneseno, nebylo by Němci nikdy uznáno za právní stav.*“<sup>145</sup>

Stály tedy vedle sebe nároky na sebeurčení německého národa jako menšiny v nově vznikajícím státě a nároky většinového českého národa, který si konečně plnil sen o své

---

<sup>139</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 2112. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1920, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2112\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2112_00.htm)

<sup>140</sup> Wolmar, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten, str. 522

<sup>141</sup> Ústava Československé republiky obsahovala v Hlavě 5 práva a povinnosti všech obyvatel republiky, dostupné online: [http://www.psp.cz/docs/texts/constitution\\_1920.html](http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html).

<sup>142</sup> český sociálně demokratický poslanec Vladimír Tusar (1880-1924), advokát Ludwig Czech (1870-1942), Karl Czermak (1886-1941) a Emil Strauss (1866-1960)

<sup>143</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I., str. 94

<sup>144</sup> novinář a spisovatel Ferdinand Peroutka (1895-1978)

<sup>145</sup> Peroutka, F. Budování státu, str. 836-837, in: Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I.

republiky, kde podle nacionálních poslanců nebylo místo pro jakékoliv diktování německých požadavků. „*Stanovisko Němců k RNS<sup>146</sup> a jeho zákonům říkalo, že by Československo mělo znovu začít dnem nula, "zrušit" národní revoluci a budovat stát zcela jiného typu, zřejmě jakousi česko-německo-slovenskou-podkarpatskou konfederaci. Prosincové vystoupení Němců bylo pro vládu tedy nepřijatelné i z praktických důvodů. Vládní návrh ústavy byl totiž v okamžicích obou jednání již ve své nehotovosti připraven, a to včetně doprovodných zákonů s ústavou souvisejících.*“<sup>147</sup> Německé politické strany se tedy na rozhodování a chodu státu prozatím nepodílely. Do politického života se začaly zapojovat až po prvních parlamentních volbách v dubnu 1920, kdy revoluční nálady z předchozích let postupně ustávaly.

---

<sup>146</sup> RNS-Revoluční národní shromáždění

<sup>147</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I., str. 96-97

## 5 Rozhodující rok 1920

### 5.1 Nic už nebrání prosazení zákona?

Na začátku roku 1920, který byl pro osud zákona nejdůležitější a tedy stěžejní, se sešel kulturní výbor<sup>148</sup> k tomu, aby konečně po dlouhém roce prosadil české univerzitní zájmy. Nyní, po přijetí prvních dvou mírových smluv už nic nebránilo tomu, aby byla historická a právní spojitost se středověkou pražskou univerzitou přičtena jen českému národu. Prof. Mareš se tedy naposledy pokusil dne 7. ledna 1920 před kulturním výborem objasnit správnost svého snažení a předložit nově upravený návrh zákona obsahující tentokrát pouze čtyři paragrafy. Schůzi kulturního výboru a nový návrh zákona samozřejmě negativně okomentovala německá univerzita. Ta brala navrženou novou osnovu zákona, která měla být představena Národnímu shromáždění bez jakékoli její předchozí účasti nebo domluvy, jako porušení slibu daného ministrem školství z podzimu 1919, viz str. 37.<sup>149</sup>

Mareš začal svůj proslov na schůzi kulturního výboru obvyklým výkladem zkrácených dějin univerzity. Historik Ferdinand Seibt tyto neustálé snahy nacházet opodstatnění svých činů v minulosti popsal takto: „*Žádná národní politika nemá daleko k historii, obrací se k ní, aby si pro současnost vypůjčila staré požadavky, staré pořádky a práva. Proto také si už od minulého století politici národně demokratického vzruchu chodili tolik vypůjčovat do historického arzenálu...*“<sup>150</sup> Důležitějším bodem této schůze však bylo polemizování o jedné z hlavních otázek změny zákona, a to přesunu německé univerzity do jiné oblasti republiky. Německý akademický senát podával žádosti o přesídlení po celý dvouletý průběh jednání o zákonu a i po něm.

Kulturní výbor zvažoval možnost přesunu univerzity jako jednu z alternativ, jak vyřešit česko-německé univerzitní spory. Z hlediska kulturního by „*čistě kulturní důvod požadoval přeložení německé university z Prahy v zájmu obou universit, německé i české. Neboť dvě university národně rozdílné v jednom městě překážejí si navzájem ve svém rozvoji. Obě university trvají v Praze vedle sebe již téměř 40 let, a přes to, že jsou spojeny četnými*

---

<sup>148</sup> Roku 1920 se sloučil kulturní, školský, menšinový a rozhraničovací výbor v jeden, a to kulturní.

<sup>149</sup> Wolmar, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten, str. 522

<sup>150</sup> Seibt, F. Německo a Češi, str. 230



svazky, neukázala se mezi nimi žádná pospolitost ani součinnost, spíše naopak nevraživost.“<sup>151</sup>

Z tohoto důvodu by podle Mareše nemohl český národ bránit německé univerzitě v jejím přesunu, když sám zažíval pod Habsburskou monarchií "útlak". Z druhého hlediska však výbor musel přemístění odmítnout a to proto, že by si tímto počinem německá strana vytvořila vlastní politické ústředí. Podle poslanců němečtí zástupci neuznávali mírové podmínky sjednané Pařížskou konferencí a chtěli tímto přesídlením zrealizovat své právo na sebeurčení německého národa, který svými protistátními snahami odmítal nadále stát se oficiálně součástí Československa. Právě z tohoto důvodu se členové kulturního výboru rozhodli přenechat otázku přemístění německé univerzity na pozdější dobu.

Nejdůležitější bylo prosadit a odškodnit českou univerzitu a postavení té německé nebylo, i přes veškeré obavy českých poslanců a opakované žádosti akademického senátu německé univerzity o přeložení, primárním cílem. „*Přeložení německé university z Prahy do německého území stane se možným teprve tehdy, až německé obyvatelstvo a jeho vůdcové stejně slavnostně prohlásí, že uznávají se za občany česko-slovenského státu.*“<sup>152</sup>

Zároveň by se tak zkomplikovala výstavba dosti nutných budov hlavně pro účely lékařské fakulty. Německá univerzita by po svém možném přemístění apelovala na stavbu nových budov a opět by se pozornost nezaměřovala na potřeby Univerzity Karlovy. A právě potřeba vybavení univerzity se stala hlavní náplní čtyř bodů resoluce.

*„1. aby rozhodla o stavbách kolejních budov pro fakultu právnickou a filosofickou university Karlovy a o stavbě pro universitní knihovnu,*

*2. aby přistoupila k budování ústavů a klinik české lékařské fakulty v Praze podle velkorysého plánu,*

*3. aby zvýšila dotace universitních ústavů*

---

<sup>151</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 2112. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1920, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2112\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2112_00.htm)

<sup>152</sup> tamtéž

4. aby poskytla zvláštní úvěr na doplnění ústavních knihoven."<sup>153</sup>

Tyto resoluce, o kterých se jednalo na schůzi kulturního výboru, už národní shromáždění schválilo 24. června 1919 při svém zasedání v rámci projednávání návrhu rozpočtového zákona pro rok 1919.<sup>154</sup> Pokud se ovšem zaměříme na jednotlivé body resoluce z roku 1919 a výše zmíněné body resoluce ze 7. ledna 1920, všimneme si toho, že se kulturní výbor zabýval pouze vybavením a rozšířením budov Univerzity Karlovy. Resoluce k rozpočtovému zákonu ale zahrnovaly hlavně v prvních bodech odloučení německé univerzity a právo české univerzity na navrácení archivu a insignií.<sup>155</sup> Tyto body tedy kulturní výbor do resolucí nezapojil, protože již byly obsaženy v paragrafech návrhu zákona.

Dalším důležitým mezníkem schůze byla otázka restitucí. I když Národní shromáždění z 28. února 1919 návrh zákona prof. Mareše navrátilo k dalšímu projednání tak, aby vyhovoval principům restituce, prosadil se během roku 1919 nakonec názor, aby se budovy a majetek, které vlastnila německá univerzita, jí ponechaly. „*Motiv byl tedy ten, že nemá býti německé universitě nic vzato, co jí skutečně náleží. Národní shromáždění tenkrát dalo najevo, že mu jde právo nade všechno a že nechce nikomu křivditi a činiti násilí.*“<sup>156</sup> Restituce měla být tedy provedena jen v rámci odloučení univerzit a navrácení Karolina, insignií, archivu a památek po českých profesorech zpět do rukou české univerzity, o čemž, jak už jsme zmínili, právě pojednávaly resoluce z 21. června 1919.<sup>157</sup> Všechny úpravy, které se v zákoně provedly, tedy kulturní výbor na této schůzi schválil.

---

<sup>153</sup>Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 2112. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1920, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2112\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2112_00.htm)

<sup>154</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Stenoprotokol z 58. zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 24. 6. 1919 <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/058schuz/s058001.htm>

<sup>155</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 1218. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1218\\_01.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1218_01.htm)

<sup>156</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Stenoprotokol ze 105. zasedání Národního shromáždění československého roku 1919, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 13. 1. 1920, <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/105schuz/s105003.htm>

<sup>157</sup> tamtéž

Po 6 dnech od schůze kulturního výboru se tedy návrh dostal dne 13. ledna 1920 opět skoro po roce k projednání na pořad dne v Revolučním národním shromáždění. Prof. Mareš se jako v předešlém projevu před shromážděním zabýval průřezem dějinami univerzity, aby právě zde našel odůvodnění pro svůj návrh.

Nejjasnějším důkazem všech těchto snah o navrácení práva české univerzity byla podle Mareše zakládací listina Karla IV., stejně i to, že Němci by si mohli činit nárok a právní spojitelnost s univerzitou až od roku 1784, kdy se na univerzitě zavedla místo latiny němčina. Jako oporu pro své názory si Mareš vzal text akademického senátu české univerzity s názvem *Na obranu práv české univerzity* z roku 1919, který byl prezentován na mírové konferenci. Tento spis senát české univerzity Karlovy zveřejnil jako reakci na text německé univerzity s názvem *Původ a stav německé univerzity v Praze*,<sup>158</sup> kde se akademický senát německé univerzity snažil obhájit své právo na středověké Karlovo učení, což česká část odmítala.

Ovšem velmi zarážející je následující konstatování českého akademického senátu: „*I kdyby byla pravda, že jest universita německá nesporně právní nástupkyní staré nerozdělené university, i kdyby to bylo pravda, bylo by tím vyvráceno tvrzení, (...) že nepovstala na útraty českého národa, poněvadž právě stará universita byla zřízena českým králem především pro český národ a netřeba opakovati, co českých peněz vplynulo na vydržování i university jen německé.*“<sup>159</sup> Můžeme si po tomto úryvku klást otázku, zda šlo celkově o vytyčení práv a historických kontinuit nebo o uraženou ješitnost?

Dalším důležitým bodem Marešova projevu se po "historickém" výkladu stala obhajoba všech dvouletých univerzitních snah, ze kterých byl obviněn z nenávisti a fanatismu vůči všemu německému. „*Bylo mi vytčeno, že ze všeho, co přednáším o universitní otázce, mluví slepá nenávist ke všemu německému a nacionální fanatismus, který prý mi vynesl u vlastních krajanů příjmení "nadšovinista."*<sup>160</sup> Mareš své jednání však zdůvodnil pojmy jako čest a důstojnost, které cítil k českému národu. „*Každý člověk jest*

---

<sup>158</sup> *Die Entstehung und Rechtstellung der deutschen Universität in Prag*

<sup>159</sup> Archiv UK v Praze. Na obranu práv české univerzity, poznámky str. 86, in: Seznam zapsaných přednášek pro akademický rok 1918/1919

<sup>160</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Stenoprotokol ze 105. zasedání Národního shromáždění československého roku 1920, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 13. 1. 1920, <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/105schuz/s105003.htm>

*povinen, hájiti své cti a důstojnosti, poněvadž jeho vlastní čest a důstojnost má mu býti vzorem, jak si má vážit cti a důstojnosti každého jiného, to jest právě smysl toho přikázání: Miluj bližního jako sebe! Milovati sebe, to jest vzor; podle kterého má býti milován každý jiný. A tak i národ jakožto duchová osoba má býti dbalý své cti a důstojnosti a, kdyby křivdy a bezpráví, které kdy utrpěl, nenapravit, když může, tedy by se prohřešil na vlastní cti a důstojnosti.*<sup>161</sup>

Projev prof. Mareše byl zakončen hlasováním o prozatím krátkém návrhu zákona (4 paragrafy a 4 body resoluce). Návrh byl schválen ve druhém čtení, a to kvůli formálním interpunkčním změnám. Body resoluce byly přijaty jednomyslně již v prvním čtení.<sup>162</sup> Konečně se tedy poslancům podařilo skoro po celém roce prosadit návrh zákona měnící poměr pražských univerzit.

Toto prosazení návrhu vyvolalo u německé univerzity logicky novou vlnu protestů. 17. ledna 1920 se rektor Naegle znovu vyslovil proti zákonu, který Národní shromáždění schválilo, a zároveň apeloval na senát české univerzity Karlovy, aby už jakékoliv návrhy týkající se univerzitního zákona od Národního shromáždění nepřijímal. Dále se rektor věnoval důležitému paragrafu číslo 1, který měl zrušit ustanovení univerzit z roku 1882. Německá univerzita se snažila upozornit na to, že nemůže být oddělena od středověké univerzity, protože ta byla zrušena právě zákonem z roku 1882. Zároveň daleko závažnějším problémem bylo obvinění z porušení osmého článku mírové smlouvy s Rakouskem, podle kterého měli všichni obyvatelé republiky zajištěna stejná práva, což se podle rektora přijetím návrhu porušilo.<sup>163</sup>

Tento argument o porušování menšinového dodatku mírové smlouvy německá univerzita i po deseti letech u příležitosti výročí tohoto zákona stále používala. Nicméně po schválení návrhu shromážděním a po německých protestech následovalo ještě vyjádření prezidenta T. G. Masaryka.

---

<sup>161</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Stenoprotokol ze 105. zasedání Národního shromáždění československého roku 1920, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), 13. 1. 1920, <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/105schuz/s105003.htm>

<sup>162</sup> tamtéž

<sup>163</sup> Das Gesetz vom 19. Februar 1920 über das Verhältnis der Prager Universitäten und seine Vorgeschichte, str. 14-16

## 5.2 Přes veškeré odklady k úspěšnému konci

Prezident republiky vydal dne 24. ledna 1920 tzv. *Připomínky k zákonu o poměru pražských universit ze dne 13. ledna 1920*.<sup>164</sup> „Hlavní požadavek zákona, aby totiž historická kontinuita české university v Praze s původní universitou Karlovou byla v zákonu přiznána, jest mi velmi sympatický, uznávám, že universitní zákon z roku 1882 v té příčině vyžaduje opravy a doplnění. Avšak stylisace zákona co do stránky formální i věcné vzbuzuje některé pochybnosti: Není jasno, jestli tímto novým zákonem zákon z roku 1882 jest zrušen nebo pouze doplněn.....“<sup>165</sup>

Tento poznatek jsme už v práci zmiňovali v souvislosti s vrácením návrhu zpět do školského výboru v roce 1919. Přesně stejnou poznámku měl i dr. Krejčí, díky kterému se pak návrh dostal zpět k projednání. Dalším sporným bodem byla podle prezidenta pak otázka používání Karolina oběma univerzitami do doby vyhlášení zákona, což nebylo v zákonu zakotveno, a navrácení michelského statku zpět do vlastnictví státu. Podle prezidenta byl v zemských deskách zanesen michelský statek<sup>166</sup> jako majetek univerzitního fondu, který přináležel právě státu, a proto „podle toho dalo by se soudit, že určení statku michelského do universitního zákona vůbec nepatří.“<sup>167</sup> Právě kvůli těmto poznámkám se rozhodl T. G. Masaryk návrh zákona nepodepsat, čímž se dostal opětovně k přepracování do kulturního výboru.<sup>168</sup>

Dne 28. ledna 1920 podal rektor August Naegle žádost o předložení nové osnovy návrhu zákona, aby se akademický senát mohl vyjádřit k dalším změnám a případně zastavit projednávání zákona před hlasováním v Národním shromáždění.<sup>169</sup> V tomto duchu si dne 31. ledna 1920 ministr vyučování Gustav Habrman k sobě pozval rektora české univerzity Josefa Zubatého, Antonína Hobzu a rektora německé části univerzity prof. Naegleho s

---

<sup>164</sup> NACR, fond PMR, karton 1741, sign. 401/78 b

<sup>165</sup> tamtéž

<sup>166</sup> Michelský statek byl používán pro účely lékařskými a právníckými fakultami české i německé Karlo-Ferdinandovy univerzity.

<sup>167</sup> NACR, fond PMR, karton 1741, sign. 401/78 b

<sup>168</sup> tamtéž

<sup>169</sup> tamtéž

právníkem Ludwigem Spiegle.<sup>170</sup> Ministr jim předložil novou osnovu zákona a sdělil jim, že pokud by měli některá přání ohledně předloženého návrhu o poměru univerzit, tak by měli svá přání zformulovat do určené lhůty.<sup>171</sup>

Navrhovanou osnovu zákona rektor Zubatý přečetl i na schůzi akademického senátu české univerzity dne 2. února 1920. Na schůzi byli pozváni jako odborníci historik Krčmář, kterého známe jako tvůrce pozdějšího spisu *O pražských universitách*, a právník Hobza. Zákon byl nyní oproti poslednímu návrhu upřesněn a rozvinut do 11. paragrafů.<sup>172</sup> Konečný výsledek měl tedy zahrnovat všechny poznámky a připomínky, kvůli kterým byl návrh dvakrát odložen.<sup>173</sup> Zatímco česká univerzita jej přijala, ta německá nikoliv. Akademický senát německé univerzity ve schůzi také ze dne 2. února opět poukázal na to, že návrh zákona byl v rozporu s ustanovením o menšinách daným Saint-Germainskou smlouvou z 10. září 1919.<sup>174</sup>

Ze stejného dne, tedy 2. února, pak pochází i dopis německé univerzity Ministerstvu školství a národní osvěty, jehož obsahem bylo upozornění na toto porušení smlouvy. Po schválení nové podoby zákona akademickým senátem české univerzity byl návrh ve stejném znění zveřejněn ve zprávě kulturního výboru ze dne 6. února 1920. Návrh se dostal i k Předsednictvu ministerské rady, které se ovšem 11. února vyjádřilo vůči několika sporným stylizačním bodům zákona.<sup>175</sup>

V prvním paragrafu, kde se mluvilo o rozdělení obou univerzit a kde byla česká univerzita prohlášena jedinou za pokračovatelku středověké univerzity, se předsednictvo zasazovalo o vložení lepšího slova než je pokračovatelka, a to nástupkyně. „*Jež jest dle významu s ním v právní vědě spojovaného přiléhavější pravému stavu věci.*“<sup>176</sup> Toto se

---

<sup>170</sup> indolog Josef Zubatý (1855-1931), právník Antonín Hobza (1876-1953), právník Ludwig Spiegle (1864-1926)

<sup>171</sup> Archiv UK v Praze, fond Akademický senát Univerzity Karlovy, karton 42 inv. č. 642, B 6 -38, Akademický rok 1919/1920

<sup>172</sup> Celé znění zákona je připojeno v přílohách

<sup>173</sup> Archiv UK v Praze, fond Akademický senát Univerzity Karlovy, karton 42 inv. č. 642, B 6 -38, Akademický rok 1919/1920

<sup>174</sup> Wolmar, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten, str. 524

<sup>175</sup> NACR, fond PMR, karton 1741, inv. č. 401/78 b

<sup>176</sup> tamtéž

ovšem nestalo. Co už mělo větší důraz, bylo opětovné neschválení nové osnovy zákona prezidentem republiky.

Nový návrh o 11 paragrafech T. G. Masaryk ani tentokrát neschválil z důvodu špatné formulace první věty prvního paragrafu: „*Českou universitu v Praze jest pokládati za jedinou pokračovatelku starobylého vysokého učení, založeného od Karla, krále českého.*“<sup>177</sup> Prezidentovi velmi vadilo spojení „za jedinou pokračovatelku“. Toto spojení mělo být ze zákona odstraněno, aby se později znovu nevyrojily spekulace o tom, která univerzita měla větší historické právo být nástupkyní slavné pražské (Karlovy) univerzity, což bylo velmi závažné téma k další polemice.<sup>178</sup> Toto slovíčko "jediné" bylo po výzvě prezidenta ze zákona odstraněno.

Zákon byl po všech připomínkách předsednictva i prezidenta republiky zařazen dne 17. února 1920 k projednání v Revolučním národním shromáždění, které o něm rokovalo o dva dny později. Poslanci rozhodli o tomto přepracovaném návrhu kulturního výboru velmi rychle a zkratkovitě. Prof. Mareš se jako hlavní tvůrce zákona naposledy vyjádřil k návrhu, který byl tolikrát odložen a který už nyní musel být schválen. Místo obvyklé průpravy do dějin univerzity se nyní zabýval pouze vysvětlením a objasněním některých sporných bodů návrhu, které byly dříve vytýkány nebo kvůli připomínkám změněny. Byl to zejména paragraf číslo 1 o postavení obou univerzit, dále paragraf číslo 3 o vlastnictví Karolina a paragraf číslo 4 o vlastnictví ústavů a budov obou univerzit.<sup>179</sup>

Oproti zasedání Národního shromáždění z roku 1919 se nyní proti přijetí předlohy zákona nikdo z poslanců nepřihlásil. Předseda shromáždění František Tomášek tedy přistoupil rovnou k hlasování. Většina poslanců, jak je popisováno v protokolu o tomto zasedání, s podobou zákona souhlasila v prvním a taktéž ve druhém čtení, které následovalo vzápětí. Zákon byl tedy konečně schválen bez jakýchkoliv korektur, a tudíž i přijat.<sup>180</sup>

---

<sup>177</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Tisk 2356. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1920, Národní shromáždění, (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online [http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2356\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2356_00.htm)

<sup>178</sup> NACR, fond PMR, karton 1741, inv. č. 401/78 b

<sup>179</sup> Digitální repozitář Parlamentní knihovny České republiky. Stenoprotokol ze 121. zasedání Národního shromáždění československého roku 1920, Národní shromáždění, 19. 2. 1920 (RNS, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920), dostupné online <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/121schuz/s121001.htm>

<sup>180</sup> tamtéž

To, o co prof. Mareš a ostatní poslanci jako Otakar Srdínko skoro dva roky usilovali, se tedy povedlo. Teď byla "křivda českého národa" konečně smazána alespoň na papíře a mohlo začít aplikování návrhu podle zákona a tedy i podle práva. Stejného dne jako byl zákon schválen Národním shromážděním, Předsednictvo ministerské rady žádalo Ministerstva školství, veřejných věcí a veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, aby se vyjádřila ke schváleným resolucím ze dne 13. ledna. Tyto resoluce, jak už víme, se týkaly hlavně staveb nových budov univerzity a jejich dotací.<sup>181</sup>

Jenže toto si samozřejmě nemyslela německá univerzita teď už ponechaná bez spojitosti s Karlem IV. a prozatím ve svém jméně blíže nespecifikovaná. Po vydání zákona, který německá univerzita pokládala za kulturní ostudu, napsala jménem svých studentů dopis T. G. Masarykovi, jenž svými připomínkami před zákonem varoval.<sup>182</sup>

Dne 21. února 1920 poslal senát německé univerzity vládě protest proti zákonu z 19. února.<sup>183</sup> To samé se opakovalo 28. února společně s posudky Emila Werunsky<sup>184</sup> o nesprávnosti výkladu českých dějin s názvem *Zákon ze dne 19. února 1920 o poměru pražských universit a jeho předcházející dějiny*. Podle dr. Werunsky zákon pouze „oddekretoval určitou historickou skutečnost“. Hlavním požadavkem bylo uznání obou univerzit jako pokračovatelek vysokého učení Karlova.<sup>185</sup> Své snahy německá univerzita nevzdávala i potom, co prezident republiky Masaryk 6. března 1920 zákon schválený Národním shromážděním podepsal.<sup>186</sup>

---

<sup>181</sup> NACR, fond PMR, karton 1741, inv. č. 401/78b

<sup>182</sup> Wolmar, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten, str. 524

<sup>183</sup> NACR, fond MŠ 1918-1949 II. díl, karton 1026, sign. 4

<sup>184</sup> historik Emil Werunsky (1850-1930)

<sup>185</sup> NACR, fond MŠ 1918-1949 II. díl, karton 1026, sign. 4

<sup>186</sup> tamtéž



## 6 Ohlas zákona v českém stranickém tisku

Přijetí zákona i jeho průběh samozřejmě nemohl v době národní euforie a silného protiněmeckého tlaku nezaznamenat tisk. Tisk v době první republiky byl úzce spojen s jednotlivými stranami, jejichž názory a myšlenky čtenářům přibližoval. Stranický tisk v této době prvních let vzniku republiky zaznamenával ve svém obsahu maximum z oblasti politiky. Poválečná doba však změnila ve své podstatě celou společnost ve všech vrstvách a náhledech. Každý deník se odlišoval zaměřením redaktorů, témat a hlavně tím, zda byl periodikem stranickým nebo tzv. nezávislým.

*„Na obsahu prvorepublikového tisku byl znát proces specializace profese novináře, stejně jako posílení univerzálního záběru ve volbě témat. Noviny přinášely zpravodajské a publicistické texty z oblasti vnitřní a zahraniční politiky, ekonomiky, společenské problematiky, kultury, sportu, stejně jako ze svého regionálního a lokálního zázemí. (...) Tištěná média se měnila i po stylistické stránce. Tisk se stal věcnější, omezily se proklamativní prvky vycházející z tradice politických memorand historizujícího 19. století. Přednost dostaly aktuální informace, tisk začal bystřeji reflektovat dění kolem sebe. Proměnou prošel jazyk, který nyní více dbal na srozumitelnost a věcnou střídmost. Texty se zkrátily a nabyly na stručnosti a údernosti.“<sup>187</sup>*

Stranický tisk se vyznačoval svou četností, oproti tomu ten nezávislý byl „významný svou kvalitou a zčásti i mediálním a společenským vlivem.“<sup>188</sup> Pod záštitou určité strany se vydávaly i další druhy periodik nebo příloh, které informovaly o událostech ve straně i v republice hlavně voliče žijící mimo Prahu. V této kapitole se budeme zabývat ohlasem zákona "lex Mareš" v denících *Národní listy*, *Venkov a České slovo*. V následujících podkapitolách zmíníme stručnou charakteristiku každého vybraného tisku a jeho zachycení událostí kolem průběhu projednávání zákona.

---

<sup>187</sup>Končelík J. a kol. Dějiny českých médií 20. století, str. 37-38

<sup>188</sup> tamtéž

## 6.1 Národní listy

Národní listy tedy ústřední tisk Československé národní demokracie byly založené již v druhé polovině 19. století (1861) jako periodikum části poslanců Národní strany zvaných "mladočechů".<sup>189</sup> Byly významným liberálním deníkem, jehož „*silnou stránkou byla tematická diferenciacie a kulturní část.*“<sup>190</sup> Po vzniku Československé republiky se z převážné části dřívějších "mladočechů" vytvořila Česká státoprávní demokracie, která se přejmenovala na sjezdu strany dne 24. března 1919 za účasti slovenského poslance Slovenské národní strany Matúše Duly<sup>191</sup> na Československou národní demokracii.<sup>192</sup>

A právě po vzniku republiky se začala v čele s Karlem Kramářem,<sup>193</sup> který ve vedení strany zůstal až do doby jejího vstupu do nového politického uskupení Národní sjednocení v říjnu 1934, postupně nacionálně radikalizovat. I z tohoto důvodu po roce 1918 odešli z redakce listů význační novináři jako bratři Čapkové nebo Jan Herben. „*Původní program národní jednoty a umírněných sociálních požadavků se po vzniku republiky rychle změnil v otevřený program nacionalismu a šovinismu. Její pravicová politika se ve 20. letech vyhranila v otevřené sympatie k fašismu.*“<sup>194</sup>

Význam deníku byl velký, protože se stal hlavním odběratelským periodikem podnikatelů, lékařů, advokátů, ředitelů bank a spořitelů. Národní listy se ke svým čtenářům dostávaly dvakrát denně jako raník a večerník, kde poměrně podrobně přinášely každý den zprávy z dění kolem územních sporů s Německem a Polskem. Mezi těmito událostmi však nemohly chybět i informace o schůzích Národního shromáždění nebo jednotlivých výborů.<sup>195</sup> Pokud nahlédneme do těchto dobových novin, shledáme, že jsou laděny opravdu velmi protiněmecky. Je tedy jasné, že otázka navrácení práva a majetku české univerzity právě i kvůli těmto protiněmeckým postojům v člancích nemohla chybět.

---

<sup>189</sup> V roce 1874 se část národní strany (mladočeši) oddělila a vytvořila se nová Národní strana svobodomyšlná.

<sup>190</sup> Končelík J. a kol. Dějiny českých médií 20. století, str. 37-38

<sup>191</sup> Matúš Dula (1846-1926)

<sup>192</sup> Národní shromáždění republiky československé v prvním desetiletí, str. 1143

<sup>193</sup> národní demokrat Karel Kramář (1860-1936)

<sup>194</sup> Beránková, M. Dějiny československé žurnalistiky, str. 171

<sup>195</sup> Končelík J. a kol. Dějiny českých médií 20. století, str. 38

Zmínku o prvním schválení zákona nacházíme ve vydání ze 14. ledna 1920, tedy den po zasedání Národního shromáždění. Ovšem vzhledem k obsáhlosti, bylo toto zasedání popsáno velmi stručně a bez podrobností. Hlavní byl výsledek schůze, a to tedy schválení návrhu s resolucemi, o němž deník v krátkosti informoval. Důležitým podnětem k rozsáhlejšímu článku byly protesty německé univerzity proti schválení zákona ze 17. ledna 1920.

Dva dny poté tedy Národní listy otiskly článek Františka Mareše s názvem *Karlova universita a Němci*, kde informovaly o německých postojích proti univerzitnímu zákonu. „*Rektor Naegle vyčetl Národnímu shromáždění nízké niveau v kulturních otázkách, navrhovatelům, universitním profesorům nedostatek smyslu pro kolegiálnost s profesory německými.*“<sup>196</sup> Mareš v tomto článku vyslovil velmi radikální názor ohledně toho, že německá univerzita přece nemohla Národnímu shromáždění nařizovat, co má schvalovat a co ne. Podle něj mohla být na začátku působení republiky německá univerzita úplně zrušena, protože vznikem republiky byla provedena revoluce „*proti násilnému panování němectví v Rakousku a v českých zemích. Německá univerzita mohla být Národním shromážděním 28. října 1918 úplně zrušena a žádný Naegle by se nebyl odvážil protestovati.*“<sup>197</sup>

Právě i proto 20. února 1920 s velkým nadšením listy zveřejnily celé znění zákona a zároveň se veřejně velmi poděkovalo prof. Mareši za jeho píli a vytrvalost, kterou prokázal v průběhu vývoje zákona.<sup>198</sup>

## 6.2 České slovo

České slovo se stalo stranickým tiskem Československé strany socialistické (od roku 1926 Československé národně socialistické), která vznikla v roce 1897, a zastávala na politickém poli pozici "levého středu".<sup>199</sup> „*Byla oporou demokracie a hradní politiky, zejména po brněnském sjezdu (1926), kdy byl ze strany vyloučen Jiří Stříbrný a svůj vliv posílil Edvard Beneš. Zastupovala zájmy nižších středních a nižších vrstev, většinou*

---

<sup>196</sup> *Karlova universita a Němci*, Národní listy, 20. 1. 1920, roč. 60, č. 20, str. 1

<sup>197</sup> *tamtéž*

<sup>198</sup> *tamtéž*

<sup>199</sup> Malíř, J. a kol. *Politické strany 1. díl*, str. 766-767

*řemeslníků a dělníků identifikujících se s první republikou*“<sup>200</sup>. Socialisté byli součástí vlády sestavené o prvních parlamentních volbách tzv. rudo-zelené koalici a aktivně se podíleli na politickém životě až do roku 1926. Tvořili také stranu podporující "hradní politiku". Mezi nejznámější osobnosti patřili Václav Klofáč nebo od roku 1923 pozdější prezident Edvard Beneš.<sup>201</sup> České slovo se začalo distribuovat roku 1907 a v celkových nákladech denních výtisků bylo po *Národní politice a Venkovu* na třetím místě.<sup>202</sup> Od dvacátých let 20. století byla součástí novin i příloha *Večerní české slovo* nebo příloha věnovaná ženám. České slovo vycházelo denně kromě pondělí a v prvních letech republiky poskytovalo zprávy hlavně o situaci kolem mírové konference, mírových smluv a sporů o pohraničí. Projednávání zákona o změně poměru české a německé univerzity se ale přesto na jeho stránky dostalo.<sup>203</sup>

Stejně jako Národní listy mělo i České slovo sekci, kde informovalo o zasedáních a jednáních v rámci Národního shromáždění. V této sekci dne 14. ledna 1920 České slovo krátce pojednávalo o schválení návrhu univerzitního zákona z předchozího dne. Stejně jako Národní listy, tak i České slovo zveřejnilo článek o německých protestech ze 17. ledna. Tento článek s názvem *Němci nevydají Karlovy university?* ze dne 19. ledna 1920 pocházel z pera Josefa Ferdinanda Hermanna Mengera.<sup>204</sup>

Podle něj se zákon schválil příliš pozdě, vzhledem k tomu, že návrhy byly předloženy už od konce roku 1918. „*Nezměnilo se tedy nic, převrat z října 1918 z rozbití habsburské monarchie neznamena pro nás ujetí se skutečné vlády v našich oblastech, vypočítáno snad na ukojení okamžitého roznicení zbičovaného dotud myslí českého lidu.*“<sup>205</sup> Velmi výrazně Mengera roznítil výrok rektora Naegle o nemožnosti realizace zákona, kterým si podle něj rektor dovolil shazovat pravomoce a prestiž Národního shromáždění.<sup>206</sup>

Deník se po tomto kritickém článku o dalším osudu zákona již moc nezajímal. Ani o konečném schválení zákona ze dne 19. února se deník oproti Národním listům nijak nerozepisoval.

---

<sup>200</sup> Končelík J. a kol. Dějiny českých médií 20. století, str. 90

<sup>201</sup> Václav Klofáč (1868-1942), Edvard Beneš (1884-1948)

<sup>202</sup> Končelík J. a kol. Dějiny českých médií 20. století, str. 90

<sup>203</sup> Malíř, J a kol. Politické strany 1. díl, str. 775

<sup>204</sup> Josef Ferdinand Hermann Menger (1870-1945)

<sup>205</sup> Němci nevydají Karlovy university? České slovo, 19. 1. 1920 roč. 12 č. 16, str. 1

<sup>206</sup> tamtéž

### 6.3 Venkov

Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu byla pokračovatelkou agrárního hnutí z konce 19. století. Jejími předchůdci byly např. *Českomoravský selský spolek pro Moravu a Slezsko* nebo jihočeská *Selská jednota pro království české*. U založení strany v roce 1899 stáli pozdější ministr zemědělství Karel Prášek a Stanislav Kubr. V roce 1905 se strana spojila s moravskou odnoží a vznikla Československá strana agrární. O rok poté vyšlo první číslo Venkova. V roce 1909 nahradil vedoucího strany Josefa Žďárského Antonín Švehla. Strana se od krize v Československé socialistické straně dělnické v září 1920 stala nejsilnějším politickým uskupením a pravidelně vítězila ve volbách.<sup>207</sup>

V roce 1922 strana přijala nové jméno jako Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu.<sup>208</sup> Antonín Švehla zůstal jejím předsedou až do své smrti v roce 1933. Tento post byl nahrazen až o dva roky později Rudolfem Beranem.<sup>209</sup> Postupně se během třicátých let ve straně prosazoval pravicový radikalismus a strana opustila přesvědčení, že republika je pro Československo to pravé, aby nakonec skončila u českého fašismu a byla po druhé světové válce zakázána.<sup>210</sup> Venkov se stal respektovaným periodikem, jehož náklad výtisků na den byl druhý nejvyšší (96 000).<sup>211</sup> I když se ve Venkově vyskytovaly zejména informace týkající stavu a událostí v zemědělství a průmyslu jako např. pozemkové reformy nebo průmyslu na Těšínsku, univerzitní zákon zde měl překvapivě značné zastoupení.<sup>212</sup>

Oproti ostatním dvěma periodikům, která o těchto událostech zpravovala s odstupem jednoho až dvou dnů, Venkov informoval o zasedání Národního shromáždění už ze 13. ledna 1920 a i jako první zmiňoval již 23. ledna připomínky prezidenta republiky. Na svých stránkách zdůrazňoval také schůzi kulturního výboru z 6. února 1920, která schválila po všech připomínkách novou osnovu. O konečném přijetí zákona informovalo periodikum 20. února 1920, když otisklo celé jeho znění.<sup>213</sup>

---

<sup>207</sup> Malíř, J a kol. Politické strany 1. díl, str. 413-415

<sup>208</sup> Stalo se tak po sloučení s částí Slovenskej národnej a roľnickej strany.

<sup>209</sup> Rudolf Beran (1887-1954)

<sup>210</sup> Malíř, J. a kol. Politické strany 1. díl, str. 553

<sup>211</sup> Končelík, J a kol. Dějiny českých médií 20. století, str. 45

<sup>212</sup> Venkov. 14. 1. 1920, roč. 15, č. 9 str. 1

<sup>213</sup> Venkov. Nový universitní zákon., 20. 2. 1920 roč. 15 č. 42, str. 2

Nyní můžeme shrnout všechny tři deníky z hlediska přístupu a četnosti informací týkající se vývoje zákona. Lze tedy celkově říci, že nejobširněji se zákonu věnovaly Národní listy. V člancích tohoto tisku, které se vyznačovaly velmi silným protiněmeckým aspektem, se vyskytovaly nejen stručné zprávy o schůzích Národního shromáždění, ale i silné nacionální protiněmecké názory. Dalším důvodem byl prostý fakt, že hlavní strůjce zákona, František Mareš, byl poslancem právě Československé demokracie, jehož ústředním tiskem "listy" byly. Druhé místo v četnosti zpráv zastává Venkov. I když deník byl určen primárně pro zemědělce a statkáře, velmi často přinášel univerzitní zprávy z rozhodujícího roku 1920, který se stal pro osud zákona tak důležitým.

České slovo nepřinášelo jinak časté ani obsažné informace o projednávání zákona. Nejdůležitějším článkem v tomto vývoji byla zpráva o německém protestu otištěném dne 18. ledna 1920. České slovo zveřejňovalo zejména články o pohraničních oblastech a bojích nebo průběh mírových konferencí a smluv, takže jako v mnoha případech, nebyla univerzitní otázka na stránkách Českého slova primárním cílem.

## 7 Vývoj zákona v dalších letech

Po schválení zákona se v dalších měsících roku 1920 už jen čekalo na postupné uskutečnění zákona. Nejprve se začaly vyřizovat body resoluce. Předsednictvo ministerské rady postupně dostalo odpověď od všech tří ministerstev, (Ministerstva školství a národní osvěty, veřejných věcí a veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy), kterým ještě téhož dne, kdy byl zákon schválen, poslalo naléhavý požadavek ohledně těchto resolucí, viz str.48.

Ministerstvo školství vydalo rozhodnutí ze dne 7. března o novostavbě budov pro právnickou fakultu a ústřední akademické úřady Karlovy university u mostu Svatopluka Čecha. Toto místo bylo původně určené pro výstavbu kolejí pro obě univerzity. Dále ministerstvo školství rozhodlo o dostavbě a stavbě nových budov pro další ústavy lékařské fakulty jako ústavu bakteriologického, pathologicko-anatomického a ústavu histologicko-embryologického pod Vyšehradem. *„V roce 1921 byla dostavěna budova českého pathologicko-anatomického ústavu na Albertově, vysoce funkční architektura A. Špalka s postkubistickými prvky, o jehož stavbě bylo rozhodnuto již v roce 1908 a práce byly zahájeny v roce 1914. V budově pojmenované Hlavův ústav byly umístěny ústavy pro patologickou anatomii, ústav pro bakteriologii a sérologii a stav pro soudní lékařství. V letech 123-1925 byl na Albertově postaven velkoryse koncipovaný ústav pro histologii a embryologii, rovněž podle projektu architekta Špalka. Oproti původním plánům v něm byly ovšem později umístěny také ústav pro obecnou biologii a fyziologický.“*<sup>214</sup>

12. března se k resolucím pozitivně vyjádřilo Ministerstvo veřejných věcí a 25. dubna i Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Všechna zmíněná ministerstva se měla zasadit o co nejrychlejší provedení všech bodů resoluce.<sup>215</sup> 24. června 1920 pak zvláštní přípisem došlo k významné změně struktury univerzit. Z filozofické fakulty byla vyčleněna přírodovědecká fakulta, a tak některé předměty jako farmaceutika, jejíž výuku zajišťovala mimo fakultu lékařskou právě fakulta filozofická, se začaly vyučovat na fakultě přírodovědecké.<sup>216</sup>

---

<sup>214</sup> Hlaváčová L. a Svobodný P. Dějiny pražských lékařských fakult 1348-1990, str. 104

<sup>215</sup> NACR, fond PMR, karton 1741 sign 401/78 b

<sup>216</sup> Hlaváčová L. a Svobodný P. Dějiny pražských lékařských fakult 1348-1990, str. 102

Současně s postupnou snahou začít uplatňovat alespoň některé paragrafy zákona na straně české, nepolevovaly protesty na strany německé. Dne 24. března 1920 vznesl akademický senát nyní již Německé univerzity v Praze další protest proti platnosti zákona a nespravedlnosti s ní spojené. „*Při tom nesmí zůstat, musejí býti znovu uplatněny zásady spravedlnosti a mravnosti, které byly zapřeny tím, že universitní zákon, na němž se oba národy dohodly v roce 1882, byl nyní, když se využilo okamžitých mocenských poměrů, nahrazen jednotným oktrojem.*“<sup>217</sup>

František Mareš neustále bojoval za své přesvědčení správnosti zrušení předchozího stavu obou rovnocenných univerzit. Jak jsme nastínili, projednávání univerzitní otázky v rámci celého komplexu česko-německých vztahů před mírovou konferencí v roce 1919 nechtěli poslanci v čele s Gustavem Habrmanem projednávat právě kvůli ještě nepotvrzené československé existenci. Před schválením zákona v únoru 1920 se Mareš ve schůzi kulturního výboru ze 7. ledna 1920 zmínil o tom, že někteří znalci, které si čeští poslanci nechávali najímat na znalecké posudky ohledně historických práv české univerzity, vyjádřili názor, jestli by nebylo lepší se do rozdělování majetku a celkových práv obou univerzit nepouštět.

Nyní, po schválení zákona se Mareš potýkal s novým negativním ohlasem, a to s netečností "české inteligence", kterou podle Mareše navrácení historického práva nezajímalo. Dne 4. dubna byl v Národních listech uveřejněn článek s názvem *Slovo k inteligenci*, kde Mareš vytýkal inteligenci její vřelý vztah k rozumu zbaveného citu. „*Zdálo by se, že i české inteligenci by mohlo záležeti na tom, aby universita Karlova byla cele navrácena českému národu. Ale inteligence myslí jen rozumem, necítí ohrožení osobitosti českého národa vnikáním osobitých německých kolonistů, poněvadž počítá hospodářské a kulturní prospěchy, které z toho vzešly zemi.*“<sup>218</sup> Zdálo se tedy, že společnost, a hlavně ta akademická, není přílišným nacionalismem tolik nadšená. Přijetí zákona tedy nevyvolalo takové pozitivní ohlasy, jak se podle Mareše mohlo zdát. I proto se snažil svými články přimět společnost k většímu vlastenectví, které se ruku v ruce ztotožňovalo s protiněmeckým zaměřením.

---

<sup>217</sup> NACR, fond MŠ 1918-1949, díl II, karton 1026, sign 4

<sup>218</sup> Mareš, F. Otázky filosofické, národní a sociální v politice, str. 59-60



18. dubna 1920 se po přijetí Ústavy Československé republiky (29. února 1920) konaly na území Česka a Slovenska poprvé parlamentní volby do poslanecké sněmovny a posléze i do senátu. Z voleb vzešla jako nejsilnější strana Československá sociálně demokratická strana dělnická a ta vytvořila společně s Československou stranou národně socialistickou a s Agrární stranou (od 1922 Republikánskou stranou zemědělského a malorolnického lidu) tzv. rudo-zelenou koalici. Po prvním zasedání v této době již Národního shromáždění dne 26. května 1920 se pozornost upírala na další volby, a to prezidentské. V nich drtivě s 284 hlasy zvítězil Tomáš G. Masaryk a porazil tak protikandidáta a nám známého rektora Augusta Naegle, který „*dostal jen 61 hlasů, protože němečtí sociální demokraté i někteří jiní odevzdali bílé lístky, a to s odůvodněním, že hlasování není osobně zaměřeno proti Masarykovi.*“<sup>219</sup> Augusta Naegle mohlo po prohrané prezidentské volbě alespoň utěšovat to, že se dostal do senátu Národního shromáždění jako zástupce Německé nacionální strany.

Akademický senát německé univerzity ani po vydání zákona nepolevil ve svých snahách navrátit stav univerzitních věcí zpět před rok 1920 nebo alespoň přemístit německou univerzitu do pohraničí. K akademickým žádostem přispěly i studentské pouliční bitky. O jedné z nich, která se odehrála 16. listopadu 1920, informoval i Wolmar von Wolfram. Ve své knize *Praha a Říše* popsal tuto událost, kdy byli dva němečtí studenti umláceni, jako monstrózní, a proto se podle něj nemohla československá vláda divit tomu, že ji němečtí obyvatelé nerespektovali.<sup>220</sup>

Současně se v listopadových dnech (23. listopadu 1920) na Univerzitě Karlově oslavovala volba nového rektora. Nebyl jím nikdo jiný než František Mareš, který se stal novým rektorem pro akademický rok 1920/1921. Mareš své zvolení popsal jako potvrzení práv a změn, které nastaly.<sup>221</sup> Inaugurační řeč, která měla být oslavou toho, co se mu povedlo prosadit, se stala spíše obhajobou Marešových názorů a počínání ve spojitosti s ne tak pozitivním ohlasem realizace zákona. Mareš se ve své řeči zabýval průběhem nesnadného prosazení zákona, ale i obviněním z falšování dějin a přílišného nacionalismu. „*Jen naše universita může se hlásiti hrdě k nejvýznamnější a nejskvělejší době staré university, k jejím*

---

<sup>219</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky (díl I), str. 128-129

<sup>220</sup> Wolmar, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten, str. 527

<sup>221</sup> Archiv UK. Seznam zapsaných předmětů pro akademický rok 1918/1919, str. 61

*nejkrásnějším tradicím, jen naše universita má historické právo na její nejcennější dědictví, právo, jemuž není třeba potvrzení vyšších mocností a jež nemůže nám odníti žádné ustanovení zákona. Zajisté! Právo založené na duchovní pravdě nepotřebuje potvrzení od žádných mocností a nemůže být zrušeno žádným zákonem založeným jen na moci. Přetrvává též všechny změny časů.*<sup>222</sup>

Pojmy jako čest, pravda, spravedlnost, vlast a národ byly pro něj vše. K těmto pojmům chtěl Mareš opět přivést český národ, i když byla v sázce historická nepřesnost nebo nařčení ze šovinismu. Po tomto inauguračním projevu se dne 17. prosince 1920 sešel Akademický senát Univerzity Karlovy, kde došlo k soukromé schůzi mezi rektorem, Janem Kaprasem a Janem Deylem s cílem urgovat ministerstvo školství ve věci realizace zákona. Tento samý požadavek byl vznesen na schůzi akademického senátu univerzity i v únoru následujícího roku 1921.<sup>223</sup>

Čím delší čas plynul od schválení zákona, tím více se plné provedení zákona odkládalo. Insignie, pečeti a památky, které byly zákonem přiřknuty české univerzitě, stále skoro po roce nebyly v jejích rukách. Provedeny byly jen nezbytné věci jako resoluce, zrušení zákona z roku 1882 a změna názvů obou univerzit. Čím více se realizace oddalovala, tím více rektor české univerzity František Mareš stupňoval svůj protiněmecký tlak.

14. ledna 1921 v Národních listech vyšel článek s názvem *Zvláštnost německého ducha*. V tomto článku bez jakýchkoliv výčitek tvrdě útočil proti Němcům ve snaze "otevřít oči" všem lidem. „*Němci ptají se: proč jsme tak nenáviděni? A zvláště nám vytýkají nenávisť k německví jako nemoc české duše. V jiných hledají vinu, na sebe nedopustí. Jako jednotlivci jsou hodní a rozumní, ale pohromadě podléhají snadno instinktům davů, a i tu mají německou kulturu za vrchol lidství a chtěli jí oblažiti celý svět.*“<sup>224</sup>

O dva měsíce později tedy dne 14. března 1921 dostal Akademický senát Univerzity Karlovy zamítavý přípis nového<sup>225</sup> ministra školství a národní osvěty Josefa Šusty<sup>226</sup> ohledně vyklizení prostor Karolina a jeho sousedících prostor, kde sídlila právnická fakulta

---

<sup>222</sup> tamtéž

<sup>223</sup> Archiv UK, fond Akademický senát Univerzity Karlovy, karton 42, inv. č. 643 B-39

<sup>224</sup> Mareš, F. Otázky filosofické, národní a sociální v politice, str. 68-69

<sup>225</sup> Nová úřednická vláda pod vedením Jana Černého fungovala od 15. září 1920 do 26. září 1921.

<sup>226</sup> historik Josef Šusta (1874-1945)

a část filozofické fakulty německé univerzity. Akademický senát Karlovy Univerzity navrhol jako náhradní místa k přesunu německých fakult budovy na Smetanově náměstí, které však podle ministerstva nemohly stačit k tomu, aby tam obě fakulty mohly fungovat.<sup>227</sup>

Po této zamítavé zprávě pak přišlo jako gradace rozhodnutí stejného ministerstva ze dne 7. dubna 1921 o tom, že prakticky není nutné nijak s provedením univerzitního zákona pospíchat. Důvodem k tomuto rozhodnutí ministra byly politické poměry. *„Za stávajících politických poměrů nedoporučuje se, aby celý komplex otázek s citovaným zákonem spojený byl znovu eventuálním vydáním prováděcího nařízení rozvířen, ježto lze převážnou část předpisů tohoto zákona provésti pouhými opatřeními administrativními a poněvadž některé důležité předpisy zmíněného zákona – z důvodů faktických -- by i po vydání prováděcího nařízení zůstaly právě tak neprovedenými, jako jsou dnes. Uvedený odbor IX. ministerstva školství hájící důsledkem toho názor, že prozatím netřeba s vydáním prováděcího nařízení spěchat a že možno prostě omeziti se na některé opatření faktická“*<sup>228</sup> Těmito politickými poměry měl ministr na mysli snahu českých i německých zástupců o zlepšení vzájemných vztahů a budoucí spolupráce, viz dále. Dalším důvodem pro to, aby se s realizací zákona nespěchalo, byl fakt, že po pádu Tusarovy druhé vlády (25. května 1920 – 14. září 1920) v září 1920 se na ministerské posty dostali noví poslanci s jinými cíli, než jak tomu bylo v době Revolučního národního shromáždění.<sup>229</sup>

Spisem Ministerstva školství o pozastavení realizace zákona bylo celé nesnadné prosazení nacionálních snah Františka Mareše a ostatních poslanců "smeteno pod koberec". Po celé dva roky, kdy se zákon odkládal díky restitucím nebo nedostatečnému řešení určitých situací, byla veškerá bojechtivost a plamennost nacionalisty Mareše, se kterými své projevy před Národním shromážděním pronášel najednou pryč. Nyní po vydání krátkého spisu Ministerstva školství se celé dva roky nelehkého prosazení zákona staly bezpředmětnými. Nebylo kam spěchat. Zákon byl prosazen a podle něj byla pokračovatelkou středověké univerzity prohlášena česká univerzita, která se stala podle jména jedinou Univerzitou Karlovou. Zároveň byla začata stavba nových budov, takže ty nejakutnější body byly splněny.

---

<sup>227</sup> NACR, fond PMR, karton 1741 sign 401/78b

<sup>228</sup> tamtéž

<sup>229</sup> Činnost Revolučního národního shromáždění skončila volbami v dubnu 1920.

V následujícím akademickém roce 1921/1922, kdy se rektorem Univerzity Karlovy stal botanik Bohumil Němec, se František Mareš stále více přikláněl k radikální pravici. 15. června 1922 poskytl periodiku Národní demokracie interview s jasným názvem *Proč nebyl dosud proveden zákon o Karlově univerzitě*.

*„Na otázku, proč zákon nebyl dosud uskutečněn, Mareš odpověděl: „Proto, že si vláda netroufá užití spořádané státní moci proti rektoru německé university, jenž zákon neuznal, prohlásiv: nic nevydám, ustoupím jen násilí. Spořádaná státní moc, zřízená k tomu, aby zákon měl platnost, není žádné násilí. Takto však násilí nabývá vrchu nad zákonem. Takto se národní osvobození neuskuteční, tak zůstaneme nadále oddanými poddanými.“<sup>230</sup>*

Mareš se tedy nemohl spokojit s tím, že vláda nijak proti neochotě německé univerzity něco měnit, nezasáhla. Československo podle Mareše nemělo být národnostním státem, kde by si všechny národy byly rovné, ale státem národním. Ve stejném roce se stal zároveň členem fašistického klubu Červenobílí. *„Klub červenobílých byl založen roku 1922. Jeho organizátorem byl tajemník národně demokratické strany Josef Kučera. V dubnu roku 1923 měl tento klub asi 1300 členů. Vydával vlastní časopis „Výzva červenobílých“. Dne 27. 3. 1923 bylo v tomto časopise otištěno svolání k veřejnosti, podepsané senátorem Matúšem Dulou, prof. Františkem Marešem a jinými činiteli. Klub červenobílých měl vliv i na studenty a některé profesory právnické fakulty. Dne 20. 11 1922, tj. V týž den, kdy národní demokraté zveřejnili svolání k ustavení organizace Národní hnutí, byl vyvěšen na právnické fakultě, v Karolinu a v místnostech studentské organizace „Všehrd“ leták určený „všem českým vlastencům“. Byl podepsán „Červeno-bílí“ a vyzýval k obraně českého státu proti postupu Němců v Československu.“<sup>231</sup> Měsíc poté, v prosinci 1922, byl zveřejněn program klubu, jehož hlavním cílem byla idea zdravého nacionalismu.<sup>232</sup>*

Po roce 1922, a hlavně i díky přípisu Ministerstva školství ze 7. dubna 1921, nebyly už spory ohledně realizace zákona tak časté. Postupně se na obou univerzitách upouštělo od silných nacionálních bojů a izolovaného chování. *„Když dostala univerzita v lednu 1923 pozvání k oslavám 350 let univerzity v Leydenu, vyslovil Josef Pekař ve schůzi akademického senátu přání, aby jí všechny čtyři československé univerzity – včetně univerzity německé –*

---

<sup>230</sup> Nakonečný, M. František Mareš, str. 117

<sup>231</sup> Pasák, T. Český fašismus 1922-1945, str. 62

<sup>232</sup> tamtéž

zaslaly společnou adresu gratulační.“<sup>233</sup> Opět se začaly obnovovat styky i mezi rektory při významných událostech jako byl v roce 1927 pohřeb právníka a rektora německé univerzity pro rok 1926/1927 Ludwiga Spiegle.

Po prvních letech revolučních nálad se postupně začaly vztahy Čechů a Němců zlepšovat i na půdě politické. Snaha o vzájemnou spolupráci byla zřejmá již v parlamentních volbách v dubnu roku 1920. V těchto volbách kromě Německé sociálně demokratické strany dělnické a Německé strany svobodně sociální však německé strany nekandidovaly samostatně, ale sdružovaly se. „*Dne 29. října 1923 se sdružily poslanecké kluby svazu německých zemědělců, německé sociální strany lidové a německé demokratické strany svobodomyšlné v Německou pracovní pospolitost.*“<sup>234</sup>

Hlavním cílem tohoto sdružení stran byla autonomie, ale i aktivní spolupráce s českými stranami. Ne všechny německé strany však byly snahou o spolupráci s československou vládou nadšeny. Německá nacionální strana v čele s Rudolfem von Lodgman odmítla v roce 1923 vstoupit do sdružení stran Německé pracovní pospolitosti a podílet se tak na lepších česko-německých vztazích. Mluvčí aktivistů a člen Německého svazu zemědělců Franz Spina<sup>235</sup> tuto pasivitu odsoudil. Podle něj „*vůdce nacionálů uspává resignovanou nadějí v dobu vítězství všenněmecké myšlenky.*“<sup>236</sup> Tento postoj sdílel i další zastávce aktivismu, představitel Německé křesťanské sociální strany lidové Robert Mayr-Harting.<sup>237</sup>

V roce 1926 se sdružil Německý svaz zemědělců, němečtí živnostníci, strana křesťansko-sociální a zprvu i Německá národně socialistická strana dělnická v parlamentní svaz. Národní socialisté pak z tohoto svazu vystoupili a přidružili se více k Německé straně nacionální. „*Účelem svazu podle stanov zabezpečiti jednotnou německou politiku v parlamentě i mimo parlament ve všech věcech všeobecně národního zájmu.*“<sup>238</sup> Z tohoto

---

<sup>233</sup> Havránek, J. Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce 1918-1945, str. 39 in: Dějiny univerzity Karlovy IV

<sup>234</sup> Národní shromáždění republiky československé v prvním desetiletí, str. 1191

<sup>235</sup> právník Franz Spina (1868-1938)

<sup>236</sup> Národní shromáždění republiky československé v prvním desetiletí, str. 1191

<sup>237</sup> právník Robert Mayr-Harting (1874-1948)

<sup>238</sup> Národní shromáždění republiky československé v prvním, str. 1194

svazu se v roce 1926 do parlamentní koalice dostala Německá strana zemědělská s 8% a Německá křesťansko-sociální strana lidová s 4,4 %.<sup>239</sup> Franz Spina za stranu zemědělskou se stal ministrem veřejných věcí a Robert Mayr-Harting za stranu lidovou zastával post ministra spravedlnosti.<sup>240</sup>

## 7.1 Desáté výročí

Od druhé poloviny dvacátých let se stále více v akademickém sboru německé univerzity prosazovali vedle liberálně smýšlejících právníků jako Bruna Kafky<sup>241</sup> a Ludwiga Spiegle i nacionálně konzervativní profesori v čele s námi známým teologem a "železným rektorem Augustem Naegle". Právě opětovná volba Naegle rektorem se stala podnětem k dalším nacionálním demonstracím.<sup>242</sup>

Dalším mezníkem, který na volbu rektora navázal, bylo desáté výročí schválení univerzitního zákona z roku 1920. Výročí se stalo opětovnou příležitostí k protestům německé univerzity proti tomuto zákonu a k neutuchajícím požadavkům o navrácení stavu před rok 1920, kdy si byly obě univerzity oficiálně rovny. Znovu se tedy můžeme shledat s obnovením snah o správnost výkladu dějin nebo nařčením zákona z porušení práv menšin, čímž podle německé univerzity tento zákon z 19. února 1920 byl.

Německá univerzita vydala 15. února 1930 nový protestní spis. „*Tento zákon, jenž se německé pražské university velmi hluboko dotýká a ji poškozují, byl projednán a usnesen zákonodárným sborem, ve kterém Němci tohoto státu vůbec ještě nebyli zastoupeni a nemohli se tedy proti tomu ohradit. Akademický senát již v r. 1920 jak před usnesením, tak i po usnesení tohoto zákona zaujímal proti němu rozhodné stanovisko a podal podrobně odůvodnění právní ohrazení, v němž zvláště uváděl, že zákon svým článkem 7 a 8 se přiči*

---

<sup>239</sup> Malíř, J. Politické strany 1. díl, str. 550

<sup>240</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl I., str. 376

<sup>241</sup> právník Bruno Kafka (1881-1931)

<sup>242</sup> Havránek, J. Universita Karlova v letech 1918-1938, str. 283-285, in: Kavka, Z. Stručné dějiny University Karlovy

*smlouvě o ochraně menšin, uzavřené mezi pěti velmocemi s Československou republikou dne 10. září 1919, a proto jest neplatný.*“<sup>243</sup>

Naegle se snažil o historický návrat práv německé univerzity z roku 1882, a proto se pokoušel o anulaci zákona z roku 1920, který podle něj porušoval práva německých obyvatel daných z mírové smlouvy a zároveň také zakotvených v ústavě republiky. Podle rektora zákon zkracoval práva německé univerzity, a tudíž vláda schválením tohoto zákona porušila článek 8 zakotvený v mírové smlouvě s Rakouskem.<sup>244</sup> To, že vláda rozhodla o zákonu bez jakékoliv účasti německých zástupců, viděl Naegle jako porušení článku 7 této smlouvy.<sup>245</sup>

Po německém rektorátu svůj protest podali i studenti německé univerzity, kteří 26. února 1930 zaslali petici proti stávajícímu univerzitnímu zákonu s 1846 podpisy.<sup>246</sup> Německá univerzita si myslela, že za stávajících podmínek by bylo možné zákon zrušit nebo upravit k jejímu většímu prospěchu. Po deset let přece nebyl zákon v plné míře uskutečněn, a jak víme již z roku 1921, ani se na to nespěchalo. Němečtí zástupci měli po roce 1926 své zastoupení ve vládě a spolupráce s nimi se tím pádem podařila zrealizovat. V zájmu vlády nebylo již po době 10 let tento stav nijak měnit.

Ovšem na protest německé univerzity reagovala vláda ve svém zasedání ze 4. dubna 1930 odmítnutím, „*i když dva jiní odborníci, profesori Pekař a Šusta, se na senát obrátili s přípisem, že pokládají žádost představitelů Německé univerzity za věcně odůvodněnou a její splnění za žádoucí.*“<sup>247</sup>

Na přímluvy českých historiků z dubna 1930 reagovala německá univerzita 22. září 1930 dalším z řady dopisů určených československé vládě. Rektorát univerzity poslal prosbu o zrušení zákona z roku 1920 a navrácení spravedlnosti a práva německé univerzity. Ve svém dopise univerzita zmiňovala i přímluvu historiků Josefa Pekaře<sup>248</sup> a Josefa Šusty, kteří tyto

---

<sup>243</sup> Das historische Recht der deutschen Universität in Prag, str. 28-31

<sup>244</sup> V tomto článku bylo např. zakotveno právo menšin na vlastní kulturní rozvoj a zakládání spolků a ústavů.

<sup>245</sup> V tomto článku byla zakotvena rovnost obyvatel bez ohledu na to, jaké byly rasy, národnosti nebo náboženství.

<sup>246</sup> NACR, fond MŠ 1918-1949 díl II, karton 1026, sign 4

<sup>247</sup> Havránek, J. Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce 1918-1945, str. 41 in: Dějiny univerzity Karlovy IV

<sup>248</sup> historik Josef Pekař (1870-1937)

její návrhy po desetiletém výročí schválení zákona z 19. února 1920 podporovali. Německá univerzita by podle rektorátu pak nesla název Německá Karlova univerzita.<sup>249</sup>

## 7.2 "Insigniáda"

Stav, kdy zákon byl aplikován pouze z části, by asi trval i dál, kdyby se pro akademický rok 1933/34 nestal rektorem Univerzity Karlovy botanik Karel Domin,<sup>250</sup> který svým tvrdým nacionálním postojem opět rozvířil univerzitní boje. Za své poslání si předsevzal dokončit "lex Mareš". V lednu 1934 se Domin sešel s ministrem školství Ivanem Dérerem,<sup>251</sup> aby mu předložil své požadavky ohledně zamýšlené budoucí restaurace Karolina a odevzdání insignií. Celé své počínání dokončené tří denními boji zvanými "insigniáda" Domin popsal v knize *Můj rektorský rok*.

I když v listopadových dnech 1934 již Domin nebyl rektorem (místo něj post zastával Josef Drachovský),<sup>252</sup> stále svým tvrdým nacionálním přístupem jako prorektor univerzity podněcoval českou radikální mládež k bojům. Ministr školství Jan Krčmář<sup>253</sup> vydal dne 20. listopadu 1934 povolení k provedení pátého paragrafu zákona z roku 1920, tedy odevzdání symbolů středověké univerzity, které byly stále v držení Německé univerzity.<sup>254</sup> Ta samozřejmě toto vydání insignií zprvu odmítla, a to z důvodu formy, jak mají být insignie odevzdány, protože to se dotýkalo její důstojnosti.<sup>255</sup> „*Studenti Německé univerzity obsadili Karolinum, aby předání mocí zabránili. Vznikly z toho bitky mezi studenty, k nimž se však na obou stranách rychle přidávali nacionalisté a fašisté z ulice. Tak začala 24. listopadu ona „insigniáda.“*“<sup>256</sup>

"Insigniáda" vygradovala 26. listopadu, kdy byly insignie odevzdány Ministerstvu školství a následně předány do rukou rektora. Poté byly představeny slavicímu studentstvu,

---

<sup>249</sup> NACR, fond PMR, karton 1741, sign 401/78b

<sup>250</sup> botanik Karel Domin (1882-1953)

<sup>251</sup> právník Ivan Dérer (1884-1973)

<sup>252</sup> právník Josef Drachovský (1876-1961)

<sup>253</sup> právník Jan Krčmář (1877-1950)

<sup>254</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl II., str. 274

<sup>255</sup> NACR, fond MŠ 1918-1949, díl II, karton 1026, sign 4

<sup>256</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl II., str. 274



kteře se shromáždilo před Právnickou fakultou Univerzity Karlovy u mostu Svatopluka Čecha.<sup>257</sup> Při této příležitosti byl přivítán také František Mareš, kterému byl za jeho úsilí při prosazení zákona zavěšen na krk zlatý rektorský řetěz.<sup>258</sup> Ovšem pouliční demonstrace studentů se neobešly bez útoků na německé i židovské obchody. I z tohoto důvodu nemohla být "insigniáda" posuzována jako čistě univerzitní záležitost studentstva. Do bitek mezi studenty zasahovali i ostatní lidé, kteří na univerzitě vůbec nestudovali.

Členové fašistické organizace Vlajka tyto boje využili k vydání knihy *Pravda v boji o naši universitu*, do níž svým podílem přispěli Karel Domin a František Mareš a která obsahovala i celkový program hnutí. "Insigniáda" však neměla ve společnosti takový ohlas, jak se mohlo zdát. Tyto události odsoudili zejména významní kulturní představitelé spojení v Obec českých spisovatelů. Osobnosti jako bratři Čapkové, Vítězslav Nezval, literární teoretik Karel Teige nebo malíř Jan Zrzavý podepsali *Manifest českých a slovenských spisovatelů*.<sup>259</sup> Ferdinand Peroutka označil události a demonstrace s nimi spojené za snahy národních demokratů, jak se více politicky zviditelnit. Peroutka nevěřil, že by tolik studentů bylo takto pravicově založeno. Podle něj bylo studentstvo zmanipulováno právě díky své mladosti a nevyjasněnému přístupu k nacionalismu.<sup>260</sup> „V této souvislosti upozorňoval Peroutka na fakt, že od vydání „lex Mareš“ uplynulo již čtrnáct let, během kterých měla národní demokracie dvanáctileté vládní období, ale o insigne se vůbec nezajímala.“<sup>261</sup> Což dokládá i fakt, že po předání byly insigne uloženy do trezoru archivu hlavního města a při promociích se používaly nadále insigne nově vyrobené po rozdělení univerzit v roce 1882.<sup>262</sup> „Oč se jednalo vlajkařům v listopadu 1934, ukázal ve svých pozdějších vzpomínkách Jindřich Stříbl: „Tam nebylo bojováno ve skutečnosti o insigne, které zde byly symbolem! Šlo o boj novodobého národovectví proti realistickému poraženectví.“<sup>263</sup>

---

<sup>257</sup> Müller, J. Insigniáda na stránkách Přítomnosti, str. 84

<sup>258</sup> Nakonečný, M. František Mareš, str. 118

<sup>259</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl II., str. 275-276

<sup>260</sup> Müller, J. Insigniáda na stránkách časopisu Přítomnost, str. 93

<sup>261</sup> Müller, J. Insigniáda na stránkách časopisu Přítomnost, str. 86

<sup>262</sup> Havránek, J. Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce 1918-1945, str. 44, in: Dějiny Karlovy univerzity IV

<sup>263</sup> Pasák. T. Český fašismus 1922-1945, str. 150

Na druhé straně v očích prof. Milana Nakonečného, zastávce těchto nacionálních snah, se "insigniáda" jevila jako národní zájem a hrdost, kterou podporovalo jen málo umělců jako Rudolf Medek a kterou většina českých levicových intelektuálů podle něj pokládala za šovinistickou lapálii.<sup>264</sup> Spisovatelé Rudolf Medek, Ignát Hermann nebo Josef Svatopluk Machar podepsali "protimanifest" otištěný v Národních listech dne 8. prosince 1934.<sup>265</sup>

Ne tedy rok 1920 ale rok 1934 byl konečnou Marešovým výhrou. Teprve tehdy se odčinila všechna ta domnělá "křivda", o které se Mareš ve svých projevech tolikrát plamenně zmiňoval. Mareš se stejného roku stal čestným členem fašistické organizace Vlajka, která vznikla oficiálně v dubnu 1930. Vlajka neměla zpočátku charakter politického klubu. Byla spíše volným sdružením pravicově orientovaných intelektuálů. Měla ovšem jednoznačně protiněmecký postoj a později i odpor ke komunismu. Členové organizace se opírali o nacionalismus osobností 19. století jako Karla Havlíčka Borovského nebo Aloise Jiráska. Velmi rozhodně a nekompromisně obhajovali pravost rukopisů, stejně jako František Mareš. František Mareš se rukopisy zabýval již v osmdesátých letech 19. století, kdy byl členem komise pro zkoumání pravosti. Mareš nejednou "Vlajkařům" o rukopisech přednášel a snažil se tak dostat na svou stranu i další nacionálně smýšlející studenty. Hlavním cílem tohoto hnutí bylo vybudovat Nové Československo, k čemuž měly pomoci myšlenky a názory jak Františka Mareše, tak třeba i Viktora Dyka,<sup>266</sup> které se staly ideologickým základem Vlajky.<sup>267</sup>

Ještě před samotnou "insigniádou" v říjnu 1934 se vytvořilo v čele s Antonínem Chmelíkem z Národní ligy, Národní fronty<sup>268</sup> a Československé národní demokracie pravicové uskupení zvané Národní sjednocení. „*Příznačně nebyla nastoupena cesta nějaké revoluční fašistické dikce. Naopak měl být vzbuzen dojem, že se tu nestalo nic jiného, než že se spojily konečně v jeden celek všechny národně radikální proudy.*“<sup>269</sup> Takto vstupovala

---

<sup>264</sup> Nakonečný, M. Český fašismus, str. 140

<sup>265</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl II., str. 276

<sup>266</sup> básník Viktor Dyk (1877-1931)

<sup>267</sup> Pasák, T. Český fašismus 1922-1945, str. 134-136

<sup>268</sup> Vznikla v dubnu 1934 z nacionalistických skupin. Hlavní doménu tvořila Národní obec fašistická. Do čela této organizace pravicových uskupení byl postaven František Mareš. Jejím heslem bylo „Nic než národ“!

<sup>269</sup> Kárník, Z. České země v éře první republiky díl II., str. 284

nová strana do voleb v roce 1935, ve kterých však neuspěla. „V roce 1935 prohlásil zklamaně a zároveň rozhořčeně K. Kramář: „Ten národ, to je bahno!“ Volební rozčarování vedlo jen k prohloubení rozporů mezi národními demokraty a Národní ligou.“<sup>270</sup>

I když odevzdání insignií bylo pro české nacionalisty velmi důležitým počinem a zdálo by se, že nyní, v roce 1934, byl zákon konečně naplněn, přesto se znovu objevily zprávy, které informovaly o opaku. Těmito zprávami byly spisy nacionalisty a archiváře prof. Václava Vojtíška, které napsal Akademickému senátu Univerzity Karlovy na začátku roku 1937. „*Universita Karlova podle zákona 135/1920 musí převzít všechny památky a věci historicky cenné jako svůj majetek, pokud je o nich jisté, že náleží k starému vlastnictví pražské university, a nemůže se dáti do smlouvání s německou universitou, jež vyvíjí snahu, aby zákon obešla a zachovala pro sebe aspoň některé cenné památky.*“<sup>271</sup> Akademický senát se však na schůzi ze dne 12. dubna 1937 většinou hlasů usnesl vzdát se těchto nároků. Celá společnost, a to i ta akademická, si uvědomovala sousední nebezpečí, které se v této době už jasně vymezovalo.<sup>272</sup>

Pokud se krátce podíváme do dalších let, kdy se z Československé republiky postupně stalo Česko-Slovensko a poté i Protektorát Čechy a Morava, byly zde vzhledem k politické a životní situaci jasné tendence navrátit univerzitní zákon zpět před rok 1920 a dokonce i před rok 1882. Starobylé insignie se navrátily zpět do vlastnictví Německé univerzity, ze které se stala Německá Karlova univerzita.<sup>273</sup>

---

<sup>270</sup> Pasák, T. Český fašismus 1922-1945, str. 145

<sup>271</sup> NACR, fond MŠ 1918-1949 II. díl, karton 1026, sign 4

<sup>272</sup> tamtéž

<sup>273</sup> Míšková, A. Německá univerzita za druhé světové války, str. 215, in Dějiny Univerzity Karlovy IV

## 8 Závěr

Zákon 135/1920 Sb. z. a n. z roku 1920 neboli "lex Mareš" se stal velmi důležitým aktem Revolučního národního shromáždění. Tento zákon by nemohl být prosazen bez vzniku Československé republiky, který vyvolal ve společnosti spoustu euforie. Tyto nálady nesené na vlnách vítězství se staly v případě silně nacionálně smýšlejících poslanců rozhodujícím a možná i jediným podnětem ke schválení tohoto zákona. Vidina toho, že Československo bylo vytvořeno z části i kvůli tomu, aby se český národ "pomstil" Němcům žijícím v tehdejší Habsburské monarchii na českém území, prostupovala projevy Františka Mareše sice skrytě, ale průběžně po celou dobu parlamentních debat a neméně i poté, co zákon nebyl po dobu 14 let stále realizován.

Dnes si můžeme klást otázku, jak se mohl z vědce a fyziologa postupně stát filozof a silný nacionalista, který potřebám své pravdy přizpůsobil i chod dějin. Ty se pro něj staly pouze souhrnem událostí, ze kterých si Mareš vybral to, co uznal za vhodné. Ve svých projevech před Revolučním národním shromážděním spojil dohromady spoustu domněnek a historických faktů, jež od sebe dělilo více než 5 století.

Jak neuváženým počinem tento zákon byl, si v roce 1921 uvědomoval i nový ministr školství Josef Šusta. Právě pod jeho vedením vzešel ve známost spis ministerstva o odložení plného provedení zákona. Důvodem pro toto rozhodnutí byl další vývoj politické situace v Československu. V následujících letech bylo důležité přimět Němce jako nejpočetnější menšinu ke spolupráci a podpoře republiky, čemuž by neustálé česko-německé univerzitní spory velmi bránily.

Zákon "lex Mareš" by se tedy dal popsat jako momentální pocit vítězství, při jehož tvoření František Mareš a další nacionálně smýšlející poslanci nemysleli na budoucnost. To, že zákon byl euforickým omylem své doby, si uvědomovala i nová generace poslanců, která nastoupila zakrátko po přijetí zákona, ale i všichni, kteří ve třicátých letech 20. století kritizovali boje o insignie neboli tzv. insigniádu. Před jeho schválením varoval i prezident republiky T. G. Masaryk. Ten svými připomínkami kvůli formálním i obsahovým nejjasnostem zákon odmítl dvakrát podepsat.

Ani ohlas společnosti ve spojitosti s přijetím "lex Mareš" nebyl nijak velký ani pozitivní. Proto chtěl František Mareš svými články, primárně zveřejňovanými v Národních

listech, vzbudit větší vlastenecké nadšení. V tomto tisku nalezneme i nejobsáhlejší informace týkající se schválení zákona. V ostatních periodikách, kterými se práce zabývala, tedy Venkov a České slovo, se zprávy o projednávání zákona také vyskytovaly, ale spíše z hlediska čistě informačního. Oproti tomu tisk národních demokratů byl protkán silnými protiněmeckými názory.

To, co se plně nepodařilo prosadit hned po schválení zákona, se pak uskutečnilo v roce 1934 z impulsu botanika Karla Domina. Pro něj a další národní demokraty jako Karla Kramáře nebo samotného Františka Mareše byla "insigniáda" pouze dalším logickým krokem. "Lex Mareš" čekal na své konečné naplnění od roku 1920, kdy se uskutečnily pouze nejnutnější body zákona. Z podnětu Karla Domina, který se roku 1933 stal rektorem Univerzity Karlovy, se do jejího faktického vlastnictví dostaly i symboly starobylé pražské univerzity. Tyto boje o navrácení insignií, do kterých se zapojili vedle studentů i členové radikálních a fašistických organizací jako byla Vlajka, odsoudila velká většina osobností kulturní společnosti tehdejší doby. Tyto události pak měly velký dopad na další vývoj Československé republiky, která se po německé okupaci stala Protektorátem Čechy a Morava. V tomto období se insignie dostaly zpět do vlastnictví Německé univerzity, která přijala jméno Německá Karlova univerzita.

Primárním cílem této práce byl vývoj zákona ve světle parlamentních debat Revolučního národního shromáždění a jeho ohlas v českém stranickém tisku. Práce se také mimo jiné zabývala rozdělením univerzit v roce 1882 nebo desetiletým výročím schválení zákona s poukazem na další události spojené s bojem o navrácení insignií. Další výzkum týkající se tohoto tématu by se mohl věnovat například ohlasu "lex Mareš" výhradně v německém zahraničním tisku.

## **9 Seznam informačních zdrojů**

### **Prameny**

#### **Digitální archiv Parlamentní knihovny ČR**

fond: Národní shromáždění československé 1918-1920

#### **Archiv UK v Praze**

fond: Akademický senát Univerzity Karlovy

#### **Národní archiv České republiky**

fond: Předsednictvo ministerské rady

fond: Ministerstva školství a národní osvěty 1918-1949 II. díl

#### **Národní knihovna ČR**

fond tiskovin

### **Použitá literatura**

BERÁNKOVÁ, M. a kol. Dějiny československé žurnalistiky, III. díl. Praha: Novinář, 1988. 315 s.

BRÜGEL, J. W. Češi a Němci 1918-1938. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1440-3. 846 s.

Das historische Recht der deutschen Universität in Prag, Ein Schlusswort ihres akademischen Senats, Selbstverlag der deutschen Universität, Prag 1930

Das Gesetz vom 19. Februar 1920 über das Verhältnis der Prager Universitäten der Prager Universitäten und Vorgeschichte, Selbstverlag der deutschen Universität, Prag 1920

GOLL, J. Rozdělení Pražské university Karlo-Ferdinandovy roku 1882 a počátek samostatné University české. Praha: Historický klub, 1908, 151 s

- HLAVÁČKOVÁ, Ludmila a SVOBODNÝ, Petr. Dějiny pražských lékařských fakult 1348-1990. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-742-7. 180 s
- KÁRNÍK, Z. České země v éře První republiky (Díl I.). Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6. 572 s.
- KÁRNÍK, Z. České země v éře První republiky (Díl II.). Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-031-4. 577 s.
- KAVKA, F., PETRÁŇ, J. (red.) Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802-1918). Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2. str. 390
- KAVKA, F., PETRÁŇ, J. (red.) Dějiny Univerzity Karlovy IV. (1918-1990). Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-539-6. 672 s.
- KAVKA, F. (red) Stručné dějiny University Karlovy, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964. IBSN 14-644-64. 345 s
- KONČELÍK, J. a kol. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8. 310 s.
- KRČMÁŘ, J. O pražských universitách, Praha: Orbis, 1934
- MALÍŘ, J a kol. Politické strany 1861-1938, (I. Díl) Praha: 2005. IBSN 80-7239-178-X, 1024 s
- MAREŠ, F. Otázky filosofické, národní a sociální v politice, Praha: Neklan, 1997. IBSN 80-901987-4-0. 184 s
- NAKONEČNÝ, M. Český fašismus, Praha: Vodnář, 2006. IBSN 80-86226-73-5. 427s
- NAKONEČNÝ, M. František Mareš, Praha: Národní myšlenka, 2007. IBSN 80-903582-6-8. 160 s.
- Národní shromáždění republiky československé v prvním desetiletí. B Přílohy, Kartogramy mandátů a volebních výsledků. V Praze, 1928. 1315 s
- NOVOTNÝ, V. Universita Karlova v Praze, Praha: Pražské akc. Tiskárny, 1922
- ODLOŽILÍK, J. Karlova universita (1348-1948), Praha: Orbis, 1948.

OLIVOVÁ, V. Dějiny První republiky. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-791-7. 354 s.

PASÁK, Tomáš a PASÁKOVÁ, Jana, ed. Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945. Praha: Práh, 1999. ISBN 80-7252-017-2. 486 s 486

SEIBT, F. Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0577-3. 465 s.

VOJTÍŠEK, V. Universita Karlova a boj Němců proti universitnímu zákonu z roku 1920. Praha: Spolek československých právníků Všehrd

WOLMAR, W. Prag und das Reich: 600 Jahre Kampf deutscher Studenten. Dresden: Franz Müller, 1943. 698 s

### **Elektronické zdroje**

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, dostupná online na <http://www.psp.cz/eknih/index.htm>

Müller, J. Insigniáda na stránkách Přítomnosti, Praha 2013, dostupné online na <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/119084/>

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, dostupné online <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1919/015-1919.pdf>



## **10 Seznam příloh**

Příloha 1- První návrh zákona "lex Mareš"

Příloha 2 - Celé znění zákona 135/1920 Sb. z. a. n.

Příloha 1- první návrh zákona "lex Mareš"

### Návrh

**prof. dra. F. Mareše, B. Němce a soudruhů**

na vydání zákona

**o jménu české university a o majetku obou pražských universit.**

Navrhujeme vydání tohoto zákona:

Zákon ze dne.....,

kterým se mění ustanovení zákona ze dne 28. února 1882 č. 24 ř. z. o universitě Karlově Ferdinandově v Praze.

§ 1. Česká universita Karlova Ferdinandova přijímá staré jméno »Universita Karlova«.

§ 2. Jména, statky, nadace, fondy obou universit jest znova rozdělit mezi obě university a správě jejich podříditi podle toho, pro kterou národnost byly původně určeny. Kde toho nelze zjistiti, podělí se obě university podle poměru počtu posluchačů příslušných do některé obce československého státu. Za základ sloužiti má průměr počtu posluchačů v zim. sem. 1912-1913, 1913-1914 a 1918 až 1919.

§ 3. Budovy obou universit, ústavy a zařízení jich, sbírky, musea a knihovny, jež jsou majetkem státu československého, přikázati jest k užívání oběma universitám, dle potřeby určené počtem posluchačů příslušných do některé obce státu československého na základě vytčeném v § 2.

§ 4. Archiv jest v majetku a ve správě české univ. Karlovy v Praze.

§ 5. Provésti tento zákon ukládá se vyučovací správě československého státu v dohodě s ostatními příslušnými nejvyššími úřady správními.

§ 6. Zákon tento nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

V ohledu formálním navrhujeme, aby návrh byl přikázán výboru **školskému**.

V Praze dne 3. prosince 1918.

**Dr. F. Mareš, dr. B. Němec,**

**Dr. Syllaba, Dr. Hajn, Dr. Lukavský, Viktor Dyk, Dr. Jaroslav Stránský, Dr. Budínský, Dr. Herben, Mattuš, Dr. Jar. Brabec, V. Rebš, Vilém Votruba, K. St. Sokol, Dr. Weyr, Machar, Ing. Bečka, Dr. Schieszl, Dr. Engliš, Sís. Dr. Matoušek, Dr. Fajfrlík, Dr. Jindř. Metelka.**

zdroj: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, dostupná online

[http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0161\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0161_00.htm)

## **Zákon**

ze dne.....1920

### **o poměru pražských universit.**

#### § 1.

Česká universita jest pokračovatelkou starobylého vysokého učení Karlova. Jména obou pražských universit, ustanovená zákonem ze dne 28. února 1882, č. 24 ř. z.: »Česká universita Karlo-Ferdinandova« a »Německá universita Karlo-Ferdinandova« se zrušují. České universitě vrací se jméno »Universita Karlova«. O jménu německé university rozhodne se zvláštním zákonem.

#### § 2.

Společenství jmění a práv obou universit a jejich fakult budiž rozvázáno.

Ministerstvo školství a národní osvěty se zmocňuje, aby vyslechnouc zúčastněné činitele, přidělilo jmění a práva, která byla dosud společná, té či oné universitě nebo fakultě, anebo je mezi ně rozdělilo oceňujíc spravedlivě všechny okolnosti.

Újma, která by snad byla způsobena jedné z obou universit novými opatřeními na základě tohoto zákona v oboru práv majetkových, budiž vyrovnána novými stavbami, jichž se oběma universitám dostati má.

#### § 3.

Karolinum zapsané ve vložce č. 159 desk zemských, přiznává se universitě Karlově do výlučného vlastnictví. Německé universitě vyhrazuje se právo užívati části Karolina v dosavadním rozsahu tak dlouho, dokud nebude vybudována pro ni nová stavba, nebo pokud jí nebudou přikázány dostatečné místnosti náhradní.

#### § 4.

Universitní archiv a registratura až po rok 1882 jsou důsledkem ustanovení § 1. vlastnictvím university Karlovy. Této náleží také jejich správa. Užívání jejich se strany německé university bude upraveno statutem, jež vydá ministerstvo školství a národní osvěty vyslechnouc obě university.

#### § 5.

Z téhož důvodu jsou starobylé insignie, pečeti, knihy, obrazy a jiné památky, jež patřily universitě pražské před platností zákona ze dne 28. února 1882, č. 24. ř. z., vlastnictvím university Karlovy. O způsobu odevzdání těchto předmětův universitě Karlově rozhodne ministerstvo školství a národní osvěty a ustanoví, pokud za ně dostane německá universita věci náhradní.

§ 6.

Vědecké ústavy obou universit, jejich předměty a zařízení se jim ponechávají. Universitě Karlově však budtež z nich odevzdány věci památné nebo pro historický vývoj pražské university cenné, kterých se dostalo různým ústavům university německé provedením zákona ze dne 28. února 1882, č. 24. ř. z.

V pochybnostech o tom, mají-li tyto věci vlastnosti právě uvedené, rozhoduje ministerstvo školství a národní osvěty, jemuž náleží také rozhodnout o způsobu odevzdání těchto věcí universitě Karlově.

§ 7.

Pražská hvězdárna s dosavadním inventářem, jest samostatný státní ústav, jenž s universitami ne-souvisí.

§ 8.

Deskový statek Michle, Malešice a Štěrboholy, zapsaný ve vložce č. 910 desk zemských pro fond universitní, prohlašuje se za vlastnictví státu Československého, jenž přejímá povinnost plnit účel, jemuž je statek tento věnován.

§ 9.

Ministerstvo školství a národní osvěty upraví nově přiděl nemocných klinikám a těl anatomickým ústavům.

§ 10.

Také veškerá ostatní ustanovení zákona ze dne 28. února 1882, č. 24. ř. z., se zrušují.

§ 11.

Tento zákon nabývá působnosti dnem vyhlášení a provede jej ministr školství a národní osvěty v dohodě s ostatními nejvyššími úřady správními.

zdroj: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, dostupná online

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/index24.htm>

